ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

Год выдання 38-ы
№ 67 (2427)
26 жніўня 1969 г.
АЎТОРАК
Цана 4 кап.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ДА ЮБІЛЕЮ І. П. КАТЛЯРЭЎСКАГА

Савет Міністраў БССР стварыў камісію па правядзенню 200-годдзя з дня нараджэння выдатнага пісьменніка, заснавальніка ўкраінскай класічнай літаратуры — Івана Пятровіча Катлярэўскага. У камісію ўваходзяць т.т. Глебка П. Ф. (старшыня), Панчанка П. Е., Міхневіч Ю. М. (намеснік старшыні), Анціпаў Г. П., Бажко А. Ц., Бараноўскі А. А., Дзялец М. І., Дзмітрыева Т. Ц., Квашніна І. М., Кавалёў П. Н., Канавалаў Р. В., Куляшоў А. А., Макаёнак А. Я., М. Танк (Скурко Я. І.), Савіцкі А. А., Стэльмах У. М., Хадневіч Т. К.

САВЕЦКАМУ КІНО—50 ГАДОЎ

П раз гады і вякі будзе імчаць гэты коннік-віхура, легендарны Чапай, перадаючы эстафету мужнасці і рэвалюцыйнай рамантыкі ўсё новым і новым пакаленням. І ніколі не запустуюць залы кінатэатраў, ніколі не згасне прага гледачоў далучыцца да чалавечнага і дзівоснага мастацтва кіно.

Кіно... Невычэрпныя творчыя магчымасці гэтага маладога мастацтва, здольнага глыбока і ярка раскрываць хараство і супярэчнасці жыцця, даваць пераканаўчыя ўзоры гераізму, прынцыповасці і гуманнасці, духоўна ўзбройваць масы гледачоў.

Кіно — гэта даследчык і агітатар, дапытлівае вока ў вялікі свет. Таму ў яго мільёны гарачых прыхільнікаў, таму яго любяць людзі ўсіх узростаў і пакаленняў.

У АГНІ НАРОДЖАНЫ

Б. ПАЎЛЁНАК,

старшыня Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па кінематаграфіі

У АГНІ народжаны — гэтыя словы можна з поўнай падставай аднесці да савецкага кінематографа. Так, ён, як від мастацкай творчасці, мастацтва сапраўды народнага, нарадзіўся ў агні рэвалюцыйных бітваў Кастрычніка, у гады барацьбы за сацыялізм.

Рэвалюцыя спрасавала час. Нашай краіне, нашаму народу трэба было за дзесяцігоддзі ўзяць вышыні, на штурм якіх іншым народам, іншым краінам спатрэбіліся стагоддзі. Ішла барацьба не на жыццё, а на смерць са старым светам. Камуністы ўводзілі гісторыю ў новае рэчышча.

Жыццё паставіла перад мастакамі пытанне: з кім вы, майстры культуры? Куды вядзе вас натхненне — да цёплай печы ці на рэвалюцыйную барыкаду? Адказ трэба было даваць адразу.

Лепшыя прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі злучылі свой лёс з лёсам партыі і народа. Першыя ўжо стужкі прагрэсіўных дзеячоў кіно былі поўныя супрацьлегласці традыцыйнаму кінематографу пачатку дваццатага стагоддзя. Насуперак фільмам камерцыйным, якія ставілі перад сабой адзіную мэту — нажыву, з'явіліся творы, якія сцвярджалі ідэі Кастрычніка, стужкі, падпарадкаваныя надзённым задачам часу. Кінематограф пачаў весці летапіс рэвалюцыі, актыўна ўмешвацца ва ўсе сферы грамадскага жыцця.

27 жніўня 1919 года Уладзімір Ільіч Ленін падпісаў дэкрэт Савета Народных Камісараў аб пераходзе фатаграфічнага і кінематаграфічнага гандлю і прамысловасці ў падначаленне Народнага Камісарыята па асвеце. Гэта быў гістарычны акт. Ён падкрэсліў значэнне, якое партыя надае кінематаграфічнай творчасці. Гэта была падтрымка партыі і дзяржавы прагрэсіўных творчых сіл. Савецкая дзяржава раз і назаўсёды вырвала кінематограф з рук гандляроў і спекулянтаў, адкрыла бязмежныя магчымасці для станаўлення і развіцця гэтага віду мастацтва.

Кінематограф ішоў у рытме эпохі, у рытме рэвалюцыйнага часу. Літаральна за дзесяцігоддзе ён прайшоў шлях ад нескладаных фільмаў-агітак да кінастужак, якія і сёння з'яўляюцца непераўзыдзенымі па ідэйнай насычанасці і мастацкай дасканаласці.

Мы прыносім даніну павагі тым, хто ў вельмі цяжкіх умовах грамадзянскай вайны, разрухі, на самай прымітыўнай вытворчай базе, пры сабатажы кінапрамыслоўцаў, ведучы барацьбу з пустой, сентыментальна-салоннай кінатворчасцю, ствараў першыя рэвалюцыйныя фільмы. Часам яны былі наіўныя і бездапаможныя, зробленыя наспех, гэтыя першынцы сацыялістычнага кінамастацтва. Але яны неслі ў сабе зарад рэвалюцыйнай ярасці, нянавісці да старога ладу, пафас стварэння будучага.

Ужо ў гэтыя гады пачала складвацца эстэтыка сацыялістычнага кінамастацтва. Рысы народнасці, партыйнасці, глыбокага пранікнення ў жыццё, высокай эстэтычнай патрабавальнасці развіла ў сваёй творчасці плеяда выдатных майстроў кіно, такіх, як Сяргей Эйзенштэйн, Усевалад Пудоўкін, Аляксандр Даўжэнка, Дзіга Вертаў. «Стачка», «Кастрычнік», «Аляксандр Неўскі», «Іван Грозны» С. Эйзенштэйна па праве складаюць аснову савецкага класічнага кінематографа, а яго бессмяротны «Браняносец «Пацёмкін» і сёння характарызуецца кінакрытыкамі як лепшы фільм усіх часоў і народаў. У скарбніцу савецкай і сусветнай мастацкай культуры ўвайшлі карціны Ус. Пудоўкіна «Маці», «Нашчадак Чынгіз-хана», фільмы А. Даўжэнкі «Арсенал», «Зямля», «Шчорс», публіцыстычныя стужкі выдатнага дакументаліста Д. Вертава.

Вопыт старэйшых дзеячоў кінематографа стаў школай майстэрства для новых пакаленняў творчых работнікаў. І Міхаіл Ром, і Сяргей Герасімаў, і Іван Пыр'еў, і браты Васільевы, і многія-многія з тых майстроў, хто сёння застаецца ў страі і каго ўжо няма сярод нас, заслужана называюцца пераемнікамі заснавальнікаў савецкай кінамастацтва. Метад сацыялістычнага рэалізму, які фарміраваўся і праходзіў загартоўку ў першыя паслякастрычніцкія гады, стаў асновай і славутай ромаўскай Лeніньяны, і «Чапаева», і «Камсамольска», і аптымістычных работ І. Пыр'ева, кінастужак Г. Козінцава, Л. Траўберга, С. Юткевіча, Г. Аляксандрава. Камуністычная страснасць, бескампраміснасць у ідэалогіі, высокі патрыятызм, актыўнае ўмяшанне ў жыццё, гуманізм і высакародства чалавечых адносін, высокая дасканаласць формы — вось галоўныя рысы, якія вылучылі савецкае кінамастацтва на перадавыя пазіцыі ў сусветным мастацтве.

Развіваючы і памнажаючы традыцыі рэвалюцыйнага мастацтва, дзеячы савецкага кіно ў гады другой сусветнай вайны зрабілі экран зброяй барацьбы супраць фашызму і яго звярынай ідэалогіі. Мы добра памятаем, які зарад патрыятызму давалі такія кінастужкі, як «Аляксандр Неўскі», «Сувораў», «Два байцы», «Сакратар райкома», «Нашэсце», «Машанька». Мы ніколі не забудзем выбуховай сілы кінапубліцыстыкі ваеннага часу. Жорсткая і шчырая праўда дакументалістыкі была навукай нянавісці, школай мужнасці і патрыятызму. Хочацца падкрэсліць, што ў вялікім атрадзе кінадакументалістаў у гады вайны была і група нашых беларускіх дзеячоў кіно. На франтах і ў партызанскіх атрадах вялі кіналетапіс усенароднага подзвігу аператары Іосіф Вейняровіч, Марыя Сухава, Уладзімір Цяслюк і іншыя. Мікола Садковіч узначаліў франтавую кіназдымачную групу. Не ўсе вярнуліся з фронту — вайна ёсць вайна. Але мы памятаем пра подзвіг нашых таварышаў і свята шануем памяць тых, хто аплаціў крывёю высокае званне мастака.

Бессмяротная творчасць ваенных гадоў. Архіўны пыл не лёг на кадры, якія ўвекавечылі грознае аблічча вайны. Яны і сёння выступаюць як дакументы, якія выкрываюць злачынствы фашызму. Яны і сёння заклікаюць да пільнасці, перасцерагаюць народы свету ад фашысцкай небяспекі. Яны ўслаўляюць і будуць услаўляць гераічны подзвіг савецкага народа, подзвіг, роўнага якому не ведае гісторыя.

Вайна пакінула глыбокі след у памяці народа. Невыпадкова тэме «чалавек і вайна» прысвечаны лепшыя фільмы апошняга дваццацігоддзя такіх рэжысёраў, як Р. Чухрай, С. Бандарчук, А. Столпер і інш.

Глыбокім пошукам і натхненнем адзначаны многія работы майстроў кіно, якія паказваюць сучаснае жыццё. Яны характарызуюцца сур'ёзным і аб'ектыўным аналізам складаных з'яў рэчаіснасці, пільнай увагай мастакоў да ўнутранага свету чалавека, да маральных праблем, звязаных з пачуццём адказнасці герояў перад савецкім народам, з тымі патрабаваннямі, якія ставіць перад чалавекам сучасная барацьба за сцвярджэнне камуністычнага ідэалу. «9 дзён аднаго года», «Старшыня», «Твой сучаснік», «Ніхто не хацеў паміраць», «Родная кроў» — наўрад ці знойдзеш сёння чалавека, які не ведае гэтых і многіх іншых цудоўных карцін пасляваеннага часу.

Больш за 4300 мастацкіх фільмаў, дзесяткі тысяч дакументальных, навукова-папулярных, вучэбных, мультыплікацыйных і іншых карцін — такі паўвекавы вынік дзейнасці майстроў савецкага кіно. Кіно стала сапраўды ўсенародным відовішчам, самым папулярным відам мастацтва.

Святкуючы 50-годдзе савецкага кінематографа, мы з задавальненнем адзначаем, што беларускія кінематаграфісты ўнеслі немалы ўклад у стварэнне мастацкага і дакументальнага кіналетапісу нашай эпохі. Лёс беларускага кінамастацтва непарыўна звязаны з творчасцю майстроў кінамастацтва Масквы і Ленінграда. Мы ганарымся тым, што ў стварэнні нашых першых стужак прымалі ўдзел В. Гардзін і Ю. Тарыч, што ў творчым актыве беларускага кіно — І. Пыр'еў, М. Данской, Е. Дзіган, Г. Рашаль, А. Файнцымер, што музыку да беларускіх фільмаў пісалі С. Пракоф'еў і на нашай студыі дэбютаваў як кампазітар І. Дунаеўскі, што нашы старэйшыя рэжысёры У. Корш-Саблін, Л. Голуб і іншыя прайшлі школу творчасці на студыях Масквы і Ленінграда. А якое сузор'е майстроў сцэны і кінаэкрана ўпрыгожвае акцёрскі склад беларускіх фільмаў! Паспяхова здымаліся на нашай студыі Б. Бабачкін, М. Сіманаў, Л. Лявонаў, М. Чаркасаў, М. Цароў, В. Андроўская, І. Пераверзеў, М. Названаў, Ф. Ранеўская, В. Белакураў і іншыя вядомыя акцёры. Важкі ўклад у развіццё нашага кінематографа ўнеслі майстры беларускага тэатральнага мастацтва Е. Міровіч, Б. Платонаў, Г. Глебаў, Л. Рахленка, У. Уладамірскі, Л. Ржэцкая, П. Малчанаў, акцёры больш маладога пакалення. Мы ўдзячны многім нашым пісьменнікам, паэтам, кампазітарам, якія звязалі сваю творчасць з кінаэкранам.

Вучыцца ў народа, ствараць для народа — гэты дэвіз быў на сцягу дзеячоў беларускага кіно на працягу амаль паўвекавой яго гісторыі. У меру сваіх сіл і таленту яны пісалі рэвалюцыйную гісторыю народа, адгукаліся на самыя вострыя праблемы часу, ішлі ў нагу з эпохай сацыялізма. Я не буду пералічваць усе назвы мастацкіх фільмаў, выпушчаных нашай студыяй, — іх створана больш 130. Ёсць сярод іх нямала такіх, што ўвайшлі ў залаты фонд савецкага кінамастацтва. Ёсць і такія, якія прайшлі міма ўвагі гледача, не сагрэўшы яго сэрца. У творчасці бываюць і ўдачы і няўдачы. Але, паўтараю, галоўнае, што характарызуе майстроў усіх пакаленняў, — гэта імкненне аддаць свой талент служэнню вялікай справе камунізма.

Асаблівасцю развіцця беларускай кінематаграфіі ў апошнія гады з'яўляецца тое, што аснову творчага калектыву студыі склала моладзь. Большасць — гэта людзі, якія стварылі па адной-дзве карціны, маладыя мастакі, якія перажываюць працэс станаўлення, авалодання творчым і вытворчым вопытам.

Тым не менш, гэта не дае права на скідку, на зніжэнне патрабавальнасці. Мы не можам зміруцца з тым, што разам з фільмамі, якія атрымалі высокую ацэнку грамадскасці, з павільёнаў і цэхаў студыі выходзяць яшчэ карціны шэрыя, малазмястоўныя, расплывістыя ў ідэйных адносінах, а часам і прымітыўныя па сродках мастацкага выяўлення. Гэта недаравальна, таму што большасць нашых творчых кадраў атрымалі добрую прафесійную падрыхтоўку ў навучальных установах і маюць усе ўмовы—сродкі на пастаноўку фільмаў, выдатную вытворчую базу, пастаянны клопат і ўвагу партыйных і савецкіх органаў рэспублікі. Гэта недаравальна, таму што ва ўмовах ідэалагічнай барацьбы, якая ўсё больш і больш абвастраецца, кожны мастак павінен аддаць максімум таго, што ён можа, сцвярджэнню камуністычных ідэалаў, прыгажосці і праўды новага сацыялістычнага свету, бескампраміснай, непрымірымай барацьбе супраць буржуазнай ідэалогіі. Сёння для мастака мала прызнаць правільнасць нашага светаўспрымання, яго трэба адстойваць у барацьбе, адстойваць як справу нашага жыцця, як наш абавязак перад будучымі пакаленнямі.

Мы верым, што калектыў студыі «Беларусьфільм» у бліжэйшы час выйдзе на новыя рубяжы ў творчасці.

Не можа не радаваць, што ў апошні час адбыўся зрух у беларускім дакументальным кіно. Заслужаным поспехам адзначаны такія кінастужкі апошніх гадоў, як «Генерал Пушча», якая атрымала Дзяржаўную прэмію БССР, «Арліная крыніца», «Тваё і маё юнацтва», «Штрыхі да партрэта», «Колькі шчасцю гадоў» і «Кветкі ў снежні», рад кароткаметражных фільмаў. У рэчышчы добрых традыцый савецкай кінематаграфічнай творчасці ідуць і адзначаная Дзяржаўнай прэміяй БССР карціна «Масква—Генуя» і фільмы «Запомнім гэты дзень», «Анюціна дарога», «Іван Макаравіч», «Годны да нестраявой».

Зараз на здымачных пляцоўках і ў павільёнах вядзецца напружаная работа—ствараюцца новыя фільмы. Рыхтуючыся дастойна адзначыць 100-годдзе з дня нараджэння У. І. Леніна, У. Корш-Саблін у садружнасці з маладым рэжысёрам М. Калініным ставіць карціну аб лютаўскай рэвалюцыі, а рэжысёр А. Спешнеў — стужку, прысвечаную адной з самых вогненных праблем сучаснасці, — нацыянальна-вызваленчаму руху. Завяршаюцца здымкі каляровага фільма пра вялікага асветніка, змагара супраць цемрашальства і рэлігійнага фанатызму Францішка Скарыну (пастаноўшчык Б. Сцяпанаў). У разгары праца рэжысёра В. Турава над карцінай аб беларускіх партызанах. Ідзе падрыхтоўка да пастаноўкі прыгодніцкай стужкі для дзяцей пра хлапчукоў, герояў вайны (сцэнарый А. Асіпенкі, рэжысёр Л. Мартынюк). Скора будуць зняты першыя кадры фільма пра маладых будаўнікоў (сцэнарыст Ф. Конеў, рэжысёр І. Дабралюбаў). Ідзе работа над сцэнарыем пра героя беларускага народа бацьку Міная. У сцэнарным партфелі студыі — рад іншых сцэнарыяў, якія адлюстроўваюць важныя падзеі і праблемы гісторыі і сучаснасці.

Добрымі тэлевізійнымі поўнаметражнымі фільмамі заявіла аб сабе новае, маладое аб'яднанне «Беларусьфільма». Цяпер тут канчаюцца падрыхтоўчыя работы да здымкаў шматсерыйнай карціны аб мінскім падполлі, якую будзе ставіць рэжысёр В. Чацверыкоў.

Вядома, сёння немагчыма прадказаць экранны лёс кожнай з будучых карцін. Але радуе тое, што творчы калектыў ставіць перад сабою вельмі сур'ёзныя задачы.

Свята 50-годдзя савецкага кінематографа — гэта свята не толькі тых, хто стварае фільмы. Гэта не менш знамянальны юбілей і для сотняў тысяч працаўнікоў, якія папулярызуюць фільмы, — свята арміі кінафікатараў. Я не перабольшваю, ужываючы слова «армія». Толькі ў Беларусі на кінаўстаноўках, у кінатэатрах, органах кінапракату працуе больш як 11 тысяч чалавек. Кожны дзень да іх прыходзіць каля 350 тысяч гледачоў. Прымаць штодзённа столькі гасцей — задача не простая. І трэба сказаць, што большасць работнікаў кінасеткі і кінапракату з поўнай адказнасцю ставіцца да сваіх ганаровых абавязкаў, увесь час шукае шляхоў лепшага абслугоўвання гледачоў.

Рыхтуючыся да дастойнай сустрэчы знамянальнага юбілею — 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна — кінафікатары канцэнтруюць сваю ўвагу перш за ўсё на прапагандзе фільмаў, прысвечаных гэтай даце, карцін, якія раскрываюць у мастацкай форме перамогу ленінізма, абагульняюць вопыт рэвалюцыйнай барацьбы і камуністычнага будаўніцтва.

Кінематограф карыстаецца ўсенароднай любоўю і павагай, пастаяннай увагай Камуністычнай партыі і Савецкай дзяржавы. Справа гонару кожнага, хто працуе ў кінематографе, аддаць свае сілы вялікай і пачэснай справе — фарміраванню светапогляду і маральнага вобліку нашага савецкага чалавека.

«ЖЫЦЬ БУДЗЕ ВЕЧНА»

У гэты дом над Свіслаччу-ракой ідуць і ідуць людзі зімою і летам, вясною і ўвосень, з вёсак і гарадоў, са сваіх і чужых зямель. Ідуць аддаць даніну пашаны і павагі Чалавеку, пабыць сам-насам з выказнікам дум і пачуццяў народных.

Ідуць сэрцам прычасціцца да Яе вялікасці Паэзіі...

Ідуць пакланіцца Песняру...

І гэтак вось—дваццаць пяць гадоў, колькі існуе Літаратурны мемарыяльна-манаграфічны музей Янкі Купалы. Усяго — больш паўмільёна чалавек.

Народная сцежка да гэтага выдатнага помніка не толькі не зарастае, а ўсё больш ператвараецца ў торны, шырокі гасцінец-шлях. Нараджаюцца, сталеюць новыя пакаленні і кожнае з іх лічыць народнага Песняра сваім паэтам, сваім сучаснікам, выказнікам менавіта іх душ...

Музейная кніга водгукаў запоўнена ўсхваляванымі запісамі школьнікаў і навучэнцаў прафесіянальна-тэхнічных вучылішчаў, студэнтаў і маладых рабочых, калгаснікаў і воінаў, моладзі і людзей сталага веку. Запісы ў кнізе не толькі на беларускай ці рускай мовах, але і на мовах многіх іншых народаў Савецкага Саюза, еўрапейскіх і азіяцкіх краін. І ў кожным запісе — прызнанне ў любві, часцінка сэрцаў, кранутых шчырым служэннем Песняра народу, удзячнасць работнікам музея за іх нястомную, карпатлівую навукова-даследчую, масава-асветніцкую і выдавецкую працу.

«З глыбокім хваляваннем наведалі мы, двое гасцей з Латвіі, музей Янкі Купалы, — пісаў сёлета ў жніўні народны паэт Латвіі Ян Судрабкалн. — У гэтым цудоўным, багатым музеі ва ўсёй велічы раскрываецца і аграмадны талент паэта, і яго народнасць, і яго папулярнасць далёка, далёка за мяжой. Асабліва хвалюе мяне сведчанне сувязей Купалы і Райніса, беларускага і латышскага народаў. Выношу самую сардэчную падзяку захавальнікам музея за іх слаўную працу, за гасціннасць. Хай квітнеюць Беларусь і Латвія!».

Так, сабрана за гэтыя гады ў музеі сапраўды нямала. Каля сямі тысяч экспанатаў знаходзіцца зараз у экспазіцыях і ў фондах музея. Самае бясцэннае — рукапісы Купалы. Шмат тут таксама выданняў яго твораў на беларускай мове (выдаваліся ў Беларусі каля 150 разоў!), на мовах народаў СССР і замежных, многа нот (звыш чатырохсот твораў Купалы пакладзена на музыку), кніг аб яго творчасці і кніг з яго аўтографамі, дакументаў — сведак біяграфіі паэта, яго грамадска-палітычнай дзейнасці і творчасці, нямала асабістых рэчаў, падарункаў музею...

Экспазіцыі абнаўляюцца і папаўняюцца ўвесь час, фонды багацеюць з году ў год. Вось і сёлета пляменнік паэта мастак Янка Раманоўскі падараваў музею партрэт бацькі Купалы, напісаны са слоў сястры паэта — Леакадзіі Дамінікаўны Раманоўскай. Паступілі і некаторыя літаграфскія работы Я. Раманоўскага на тэмы твораў Купалы. Пісьменнік С. Шушкевіч расшукаў і прынёс у музей два дарэвалюцыйныя зборнікі вершаў Песняра з аўтографамі. (Кнігі былі калісь падараваны першаму перакладчыку вершаў Купалы на рускую мову Апалону Карынфскаму, яны доўгі час захоўваліся ў сям'і беларускага паэта Юлія Таўбіна). Шмат кніг з аўтографамі Івана Дамінікавіча пецярбургскага перыяду жыцця падаравалі бібліятэка імя Салтыкова-Шчадрына і навуковая бібліятэка Ленінградскага універсітэта.

Сёння самымі цёплымі словамі трэба ўспомніць жонку, сяброўку і паплечніцу Янкі Купалы, заслужанага дзеяча культуры рэспублікі — Уладзіславу Францаўну Луцэвіч. Літаратурна-мемарыяльны музей Песняра — гэта ёю ўзгадаванае, ёю выпеставанае дзіця.

Яшчэ ў той горкі 42-і, калі заўчасная смерць падрэзала паэтавы крылы, была прынята пастанова СНК БССР і бюро ЦК КП(б) Беларусі «Аб літаратурнай спадчыне народнага паэта БССР Янкі Купалы». Усе рукапісы і кнігі, перапіска, фотаздымкі і іншыя матэрыялы, што адносіліся да жыцця і дзейнасці паэта, былі аб'яўлены дзяржаўнай уласнасцю Беларускай ССР. У камісію па збіранні, арганізацыі захоўвання і падрыхтоўкі да выдання твораў паэта, якую ўзначаліў народны паэт Беларусі Якуб Колас, самым актыўным членам увайшла Уладзіслава Францаўна.

Усе, хто ведаў цёцю Уладзю, здзіўляліся яе энергіі, нястомнасці, харошай апантанасці ў рабоце. Мы павінны быць сёння бясконца ўдзячны ёй за тое, што яна столькі змагла зрабіць за сваё жыццё, столькі ўсяго расшукаць і захаваць з паэтавай спадчыны і з таго, што датычыць памяці Івана Дамінікавіча.

Яшчэ не была вызвалена ўся Беларусь, яшчэ ўрад рэспублікі знаходзіўся ў Гомелі, як у 1944 годзе была надрукавана пастанова СНК БССР «Аб стварэнні музея Янкі Купалы». Былі вылучаны неабходныя сродкі, зацверджаны штатны расклад. І дзейнасць камісіі па спадчыне скіравалася ў канкрэтным напрамку — як найхутчэй рэалізаваць пастанову.

І хіба гэта не знамянальна, калі ў амаль дашчэнту разбураным Мінску, дзе кожны метр плошчы пад страхой цаніўся на вагу золата, былі выдзелены першыя тры пакоі для гэтага музея! Яго дырэктарам, канечне ж, была прызначана Уладзіслава Францаўна. І пацяклі ў музей першыя ручайкі наведвальнікаў — нядаўнія воіны і партызаны, рабочыя і будаўнікі, першыя студэнты. Гэта тады, ў адзін з тых дзён, прыйшоў у музей воін-беларус і як каштоўнейшую ношу прынёс старанна захутаны пакунак. У ім быў выдраны з рамы, вывезены гітлераўцамі ў Нямеччыну партрэт Янкі Купалы работы Я. Кругера. Пазнаў воін нашага Песняра, выратаваў партрэт з друзу вайны і доўга захоўваў, пакуль не надышоў вось гэты ўрачысты дзень...

А потым музей перабраўся з Дома прафсаюзаў на вуліцу Энгельса, заняў пяць пакояў у памяшканні Саюза пісьменнікаў БССР. Памятаю, як будучы студэнтамі мы часценька наведваліся ў гэты будынак, «У госці да цёці Уладзі». Як расчульвалася яна, бачачы непадробную студэнцкую любоў і цікавасць да паэта, як старалася гэтая вечная клапатуха ўсё расказаць і паказаць, адарыць якімі памяткамі аб музеі, а то і пачаставаць у бакавым пакойчыку духмяным чаем! Амаль дваццаць гадоў мінула з таго часу, а я і сёння хаваю тыя паштоўкі з партрэтамі Купалы, атрыманыя з рук Уладзіславы Францаўны, і, здаецца, чую пах таго чаю —дужа смачнага на паўгалодны студэнцкі жывот...

Цяперашні двухпавярховы асабняк пабудаваны спецыяльна для музея. Дзесяць пакояў заняты пад экспазіцыямі, астатнія — бібліятэкай, чытальняй-лекторыям, фондамі, кабінетамі навуковых работнікаў, фоталабараторыяй і г. д. Пабудавалі дом у 1960 годзе непадалёку ад таго месца, дзе стаяў драўляны Купалаў дамок, дзе паэт доўгі час жыў перад вайною. Толькі крыху не дачакалася Уладзіслава Францаўна адкрыцця новага будынка музея. Але ўсе экспазіцыі яшчэ распрацоўваліся з яе ўдзелам, усё размяшчала яшчэ яна, і, здаецца, нават сёння экспанаты захоўваюць цеплыню яе руплівых рук.

...Следам за людзьмі яшчэ і яшчэ раз ступаеш на высокія ўсходцы музея. Паволі праходзіш з залы ў залу, падоўгу стаіш перад экспазіцыямі. І здаецца, што народны паэт рэспублікі кожнага абводзіць поўным жыццёвай мудрасці позіркам, размаўляе з кожным, радуецца разам з намі, што даўно ўжо «вечна абдзёртая, вечна галодная» Беларусь «слёзы сагнала з павек», даўно заняла «свой пачэсны пасад між народамі».

Колісь на пачатку сваёй дарогі ў адным з вершаў Янка Купала пісаў: калі «смерць пяўца возьме», усё роўна «песня жыць будзе, у магіле не ўтоне, блага ці добра — жыць будзе навекі!»

Песня вялікага Песняра жыве і красуе!

Ідуць і едуць у музей людзі «зблізку і з далёку», каб прыпасці ды жыватворных крыніц Купалавага духоўнага багацця.

Павел МІСЬКО.

У ГОНАР СЛАЎНАЙ ГАДАВІНЫ

Учора ў Мінскім Палацы культуры прафсаюзаў адбыўся ўрачысты сход грамадскасці нашай сталіцы, прысвечаны 50-годдзю Савецкай кінематаграфіі.

У ім прынялі ўдзел прадстаўнікі партыйных, савецкіх, прафсаюзных і камсамольскіх арганізацый, дзеячы беларускага кінамастацтва.

З дакладам аб слаўным 50-гадовым шляху савецкага кіно выступіў старшыня Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па кінематографіі Б. Паўлёнак.

■

На кінастудыі «Беларусьфільм» адбылося ўрачыстае пасяджэнне, прысвечанае святу савецкіх кінематаграфістаў. Пасля даклада намесніка дырэктара студыі С. Семяненкі аб паўвекавым шляху савецкага кіно было заслухана паведамленне аб прысуджэнні студыі «Беларусьфільм» Усесаюзнай грашовай прэміі Дзяржаўнага камітэта па кінематаграфіі пры Савеце Міністраў СССР і ЦК прафсаюзаў работнікаў культуры за творчыя поспехі па стварэнні мастацкіх і дакументальных фільмаў.

Пасля вялікай групе работнікаў студыі былі ўручаны Ганаровыя граматы, каштоўныя падарункі і значкі «Выдатнік кінематаграфіі».

Усяго ўзнагароджана каля 150 чалавек. Сярод іх старэйшыя дзеячы беларускага кіно — У. Корш-Саблін, Л. Голуб, А. Булінскі, І. Вейняровіч, У. Цяслюк і іншыя.

УВАСАБЛЕННЕ ЛЕНІНСКАЙ МАРЫ

Расціслаў ЮРЭНЕЎ,
доктар мастацтвазнаўства

З УСІХ мастацтваў важнейшым Ленін лічыў кіно.

Гэта ленінская думка, запісаная Луначарскім, пацверджана шматлікімі фактамі асаблівай увагі Леніна да маладога мастацтва.

У нататках, рэзалюцыях, запісах, у тэлефанаграмах і вусных зваротах да супрацоўнікаў Саўнаркома настаянна гучаць ленінскія клопаты аб кіно: выдаць апаратарам ахоўныя мандаты, забяспечыць кіназдымкі такіх і такіх падзей і фактаў, сабраць усе каштоўныя фільмы для патрэб асветы, узброіць кінаапаратамі і фільмамі агітпаязды і параходы, стварыць па краіне сетку кінафікаваных агітпунктаў, выкарыстаць кіно ў тэхнічнай, антырэлігійнай, чырвонаармейскай прапагандзе, набыць за мяжой на адзін мільён рублёў валютай—валютай, якой так не хапала!—апаратуру і плёнку для кіно.

І як натуральны вынік гэтых штодзённых клопатаў, як лагічны вывад з глыбока прадуманых, вынашаных адносін Леніна да кіно прагучаў дэкрэт Саўнаркома «Аб пераходзе фатаграфічнага і кінематаграфічнага гандлю і прамысловасці ў падначаленне Народнага Камісарыята па асвеце» ад 27 жніўня 1919 года, дэкрэт, які ў нашым кінематаграфічным асяроддзі называюць «Ленінскі дэкрэт» і дата якога лічыцца днём нараджэння савецкай кінематаграфіі і адзначаецца як юбілейная.

Старанна збіраючы ўсе факты знаёмства Леніна з творамі кінамастацтва, улічваючы ўсе магчымасці і верагоднасці прагляду фільмаў, нарэшце, ацэньваючы ўзровень сусветнага і савецкага кінамастацтва, дасягнуты пры жыцці Уладзіміра Ільіча, мы павінны зрабіць вывад, што ўзровень гэты быў яшчэ не вельмі высокі.

Уладзімір Дзмітрыевіч Бонч-Бруевіч успамінаў, што яшчэ ў 1907 годзе на дачы ў Фінляндыі, Ленін гаварыў з А. Багданавым аб кіно: «...кіно да таго часу, пакуль яно знаходзіцца ў руках пошлых спекулянтаў, прыносіць больш зла, чым карысці, нярэдка разбэшчваючы масы агідным зместам п'ес. Але, гэта, безумоўна, калі масы авалодаюць кіно і калі яно будзе ў руках сапраўдных дзеячоў сацыялістычнай культуры, дык яно з'явіцца адным з наймагутнейшых сродкаў адукацыі мас».

Якое яснае і дакладнае вызначэнне заган буржуазнай кінематаграфіі, якая ўпэўненасць у будучым значэнні сацыялістычнага кінамастацтва!

Ленін марыў аб народым мастацтве, марыў актыўна, перакanана, плённа. І іменна як клопаты аб увасабленні сваёй мары, аб свабодным народным мастацтве трэба разглядаць клопаты Леніна аб кінематографе.

А. В. Луначарскі так тлумачыў у 1926 годзе ленінскае вызначэнне «самае важнае з мастацтваў»:

«Няцяжка расшыфраваць унутраны сэнс гэтай думкі тав. Леніна. Па-першае, з яго вынікае, што ён наогул лічыў мастацтва нечым важным. І тая акалічнасць, што сярод іншых мастацтваў ён гатовы быў адвесці першае месца кіно, паказвае, што ў мастацтве ён цаніў перш за ўсё яго велізарную агітацыйна-прапагандысцкую сілу. Мастацтва, вобразы, захапляючы сюжэт, хвалюючыя спалучэнні гукаў, ліній, фарбаў—усё гэта пранікае нават у такую свядомасць, якая яшчэ не падрыхтавана да больш або менш абстрактнага навукова-вобразнага разумення»...

Неабходнасць растлумачыць высокую ленінскую ацэнку кіно была выклікана тым, што многія работнікі больш старых і развітых мастацтваў, якія яшчэ не зжылі пагардлівых адносін да кіно, як да кірмашовых забаў, былі здзіўлены і нават пакрыўджаны: чаму іменна кіно—важнейшае?

Якія фільмы мог бачыць Ленін?

З савецкіх мастацкіх фільмаў ён бачыў «На чырвоным фронце» Л. Кулешова, «Слесар і канцлер» У. Гардзіна, «Камбрыг Іванаў» А. Разумнага. Н. К. Крупская сведчыла, што ён асабліва адобрыў гістарычную камедыю А. Панцялеева «Цудадзей». Есць звесткі, што ён прасіў паказаць яму фільм аб авіяцыі «На крыллях уверх» («На крыллях увышыню») Б. Міхіна. У апараце ў Горках быў зараджаны «Чырвоныя д'ябалянты» І. Перасціані.

Усе гэтыя раннія савецкія фільмы маюць несумненныя вартасці, але не з'яўляюцца шэдэўрамі, якія могуць прадстаўляць сапраўды новае—магутнае і свабоднае—мастацтва. Ды і бачыў іх Ільіч намнога пазней, чым сказаў прароцкія словы.

Больш ахвотна і часта глядзеў Ленін фільмы дакументальныя, якія тады называліся хронікай. У копіях, накладных на фільмы, якія атрымала М. І. Ульянава для Леніна ў Горках у снежні 1923 года, з 21 назвы 17 належыць дакументальным фільмам: «VI Кастрычнік», «5 гадоў Свярдлоўскага універсітэта», «Міжнародны дзень моладзі», «Генуэзская канферэнцыя», «Волхаўбуд» і іншыя. Ленін з асаблівай цікавасцю глядзеў іх, разумеючы вялікую магчымасць кіно паказваць жыццё ў яго формах, фіксіраваць сапраўдную жыццёвую праўду новай рэвалюцыйнай рэчаіснасці. Таму Ленін і гаварыў Луначарскаму, што «...вытворчасць новых фільмаў, прасякнутых камуністычнымі ідэямі, якія адлюстроўваюць савецкую рэчаіснасць, трэба пачынаць з хронікі...». Іменна ў хроніцы ўпершыню з'явіўся дух рэвалюцыйнага наватарства, які стаў галоўнай якасцю савецкага кіно. Ленін геніяльна ўлаўліваў гэта.

Ён вучыў марыць, глядзець наперад. «Гэта будзе свабодная літаратура», — пісаў ён, марачы аб перамозе сацыялізма і аб яго новай культуры. Ён бачыў вялікі росквіт сінтэтычнага мастацтва кіно, якое ўключае ў сябе магчымасці ўсіх мастацтваў, даступнага ўсім народам, класам, узростам, прафесіям і характарам. І, галоўнае, яно служыць інтарэсам працоўнага чалавецтва. Пераадолеўшы цяжкасці разрухі, сабатажу, тэхнічнай беднасці, сагрэтае ленінскай увагай і давер'ем, пад апекай Савецкай улады і бальшавіцкай партыі, кіно наша за кароткі час дасягнула росквіту і стварыла неўміручыя шэдэўры.

Увасабленне ленінскай мары — нараджэнне ў нашай краіне шматнацыянальнай кінематаграфіі. Кожная сацыялістычная рэспубліка мае сваю кінематаграфію, якая вырасла з нацыянальнай культуры і прасякнута духам інтэрнацыяналізму. Бо Ленін вучыў, што для рэвалюцыі пралетарыяту патрэбна працяглае выхаванне рабочых у духу **поўнай** нацыянальнай роўнасці і братэрства, і менавіта гэтыя ідэі натхнілі лепшыя творы нацыянальных кінематаграфій.

Прайшоўшы паўвекавы шлях, наша кінамастацтва значна ўзбагаціла свае магчымасці: асвоены гук і колер, экран пашырыў свае рамкі, гук стаў аб'ёмны, а тэхніка тэлебачання не толькі рэзка павялічыла аўдыторыю кінафільмаў, а і ўнесла ў кіно многа новых прыёмаў, новых мастацкіх сродкаў.

Свой пяцідзесяцігадовы шлях савецкае кіно прайшло як мастацтва, разлічанае на ўспрынянцце здаровых, па-творчаму працоўных мас, як мастацтва, якое супрацьстаіць мастацтву буржуазнаму, антынароднаму, элітарнаму. Яно высока трымала і трымае сцяг сацыялістычнага рэалізму, аб'яднала вакол сябе ўсё прагрэсіўнае, што ёсць у сусветнай кінематаграфіі. Таму наша савецкае кіно—самая магутная, гнуткая, самая універсальная зброя прагрэсу, барацьбы за мір і за шчасце чалавецтва.

Якраз такім і бачыў Ленін савецкае кіно, калі, гледзячы далёка наперад, назваў яго «самым важным з мастацтваў». Мастацтва праўдзівае і чалавечнае, мастацтва масавае і інтэлектуальнае, савецкае кіно —гэта ўвасабленне ленінскай мары!

АДН.

ПРЫЕМНЫЯ СУСТРЭЧЫ

КАЛІ даведваешся, што на экраны выходзіць новы фільм з удзелам народнага артыста БССР Фёдара Шмакава, абавязкова знойдзеш час выбрацца ў кінатэатр на спатканне з любімым артыстам.

Вобразы, створаныя Шмакавым у розных фільмах, вядома, не падобныя адзін на аднаго, але ёсць нешта і агульнае, што аб'ядноўвае іх: самаахвярнае служэнне рэвалюцыі, рэдкая здольнасць неадкладна адгукацца на чужы боль, партыйная прынцыповасць і чуласць.

Прыгадваецца першая кінароля Ф. Шмакава — чырвонаармеец Юсалаў з карціны «Бессмяротная песня», якая была створана на «Ленфільме» ў 1958 годзе. Паранены салдат арганізоўвае ў адной з кубанскіх станіц, толькі што вызваленых ад белых, музычную школу. На першых жа занятках ён развучвае з дзецьмі «Інтэрнацыянал». Багацеі не даруюць гэтага чырвонаму байцу. Яны па-зверску забіваюць яго. Але салдацкі подзвіг не забыты. Калгасная музычная школа носіць імя яе першага арганізатара і выкладчыка...

Вялікае дзякуй рэжысёру гэтага фільма — М. Валадарскаму, які першы адкрыў для кіно Ф. Шмакава, даверыўшы яму галоўную ролю. Пасля гэтага артыста наперабой запрашаюць на здымкі з розных студый краіны. Памятаю, як мы, гледачы, хваляваліся і ганарыліся тым, што нашаму Шмакаву даручана выконваць ролю Размётнава ў трохсерыйным фільме па раману М. Шолахава «Узнятая цаліна». І калі гэты вобраз не зусім задаволіў нас, дык у гэтым менш за ўсё віна артыста. Усе рэцэнзенты сыходзіліся на тым, што сцэнарысты карціны збяднілі шолахаўскі вобраз, і артысту проста немагчыма было зрабіць яго такім, як у рамане.

Захаваліся ў памяці і іншыя экранныя вобразы Ф. Шмакава: старшыня Паўночна-Каўказскай рэспублікі Рубін з фільма «Качубей», камісар дывізіі Увараў з двухсерыйнай кінааповесці «Балтыйскае неба» па раману М. Чукоўскага.

Студыя «Беларусьфільм» звярнула ўвагу на Ф. Шмакава ў 1960 годзе. Рэжысёр С. Сплашноў прапанаваў тады артысту ролю майстра Антона Іванавіча ў карціне «Каханнем трэба даражыць». Фільм гэты не стаў вялікім здабыткам беларускага кіно і, відаць, забыты многімі гледачамі. А вось герой Ф. Шмакава жыве ў памяці.

Прымаў удзел артыст і ў экранізацыі рамана Якуба Коласа «На ростанях». У другой серыі «Першых выпрабаванняў» (рэжысёр Ул. Корш-Саблін) маленькая яго роля — кіраўнік падпольнай бальшавіцкай групы Іван Міхайлавіч — таксама не засталася не заўважанай.

Поспехам у юных гледачоў карыстаецца і фільм «Анюціна дарога», створаны на студыі «Беларусьфільм» Л. Голубам. Звычайна ў кінастужках, прызначаных для дзіцячай аўдыторыі, талент, увага і энергія сцэнарыста, рэжысёра і ўсёй здымачнай групы аддаецца маленькім героям і іх выканаўцам. І часта вобразы дарослых аказваюцца на экране сумнымі, невыразнымі. Хапае такіх персанажаў і ў «Анюцінай дарозе». Пашанцавала толькі вобразам салдата Фёдара і кулака Жулегі, якія стварылі Ф. Шмакаў і Я. Палосін. Вядома, першыя аўтары гэтай удачы кінадраматург К. Губарэвіч і рэжысёр. Леў Голуб змог па-снайперску «ўгадаць» выканаўцаў гэтых роляў.

Ф. Шмакаў—салдат Фёдар—у фільме «Анюціна дарога».

Бязногі Фёдар, у мінулым батрак, страціў і жонку, і дзіця. І няма куды падацца былому салдату... Але ён знойдзе ў сабе сілы і стане вельмі неабходным на зямлі чалавекам: заменіць беспрытульным дзецям і бацьку, і маці. Якую душэўную цеплыню трэба для гэтага мець! І якім талентам павінен валодаць акцёр, каб паказаць гэта на экране!

Фёдар Шмакаў любіць працаваць у арганічным кантакце з рэжысёрамі. Відаць, гэта ад тэатральнага вопыту — артысту даводзілася супрацоўнічаць з мастакамі самых розных рэжысёрскіх почыркаў, і механічна згаджацца або знарок спрачацца з пастаноўшчыкам ён не ўмее, а шукае агульнага погляду на вобраз і на трактоўку агульнага пафасу ролі.

— Так, з Фёдарам Іванавічам працуецца не тое, што лёгка, а неяк сапраўды па-творчаму, — гаворыць рэжысёр народны артыст БССР Л. Голуб. — Я помню, як ён дакладна вызначае лінію паводзін свайго героя. Асабліва гэта важна, калі асноўныя персанажы фільма — дзеці. Тут і «канкурэнцыя» для дарослага артыста вельмі сур'ёзная, бо дзеці на экране заўсёды выглядаюць абаяльнымі, робяць усё вельмі сур'ёзна і праўдзіва. Вось і іграй так, каб быць з імі нароўні. Больш таго — прымусь і іх паверыць табе. Гэта ўмее Шмакаў! У маім фільме маленькія выканаўцы галоўных роляў Света Карасцеліна і пяцігадовая Волечка Коршун настолькі паверылі яму, што наогул не адыходзілі ад Фёдара Іванавіча. І калі сустракалі яго пасля доўгага перапынку ў здымках крычалі звычайна: «Дзядзя Федзя прыехаў!» У літаратурным сцэнарыі героя называлі інакш — Сцяпанам. А дзяўчынкі звярталюцца да яго толькі так — дзядзя Федзя... Прыйшлося змяніць імя героя. Гэты выпадак, на маю думку, сведчыць, што артыст Шмакаў — мастак праўдзівы, арганічны, натуральны. Добрую школу мае ён, тэатр навучыў яго высокаму майстэрству... Дарэчы, Фёдар Іванавіч аддаўны душой мастацтву тэатра: ой, як цяжка бывае адарваць яго ад сцэны і выцягнуць на здымачную пляцоўку!..

...Жыве ў Віцебску артыст. Амаль штовечар ён выходзіць на сцэну роднага для яго Беларускага драматычнага тэатра імя Я. Коласа. Тут ён прайшоў не такі ўжо і малы творчы шлях—калісьці іграў «маладых герояў», потым стаў выступаць у ролях маштабных і характарных. Яго ведаюць як майстра сцэнічных пераўвасабленняў — галерэя створаных ім вобразаў разнастайная, і многія з іх запомніліся нам сваёй непаўторнай завершанасцю артыстычнага малюнка. Нядаўна мы віншавалі яго з высокай ўзнагародай — разам з рэжысёрам і мастаком спектакля «Шостае ліпеня» ён атрымаў Дзяржаўную прэмію БССР за выкананне ролі У. І. Леніна.

Віцябляне ганарацца, што ў іх тэатры ёсць такі акцёр. А шматлікія гледачы кіно, сустракаючы яго на экране, радуюцца і апладзіруюць яму, бо амаль заўсёды Фёдар Шмакаў аддае ролі ўсё сваё майстэрства і напал зацікаўленай душы. Зацікаўленай у праўдзе і мастацкай яркасці вобраза.

Р. ІЛЫН.

У ПЕРАКЛАДЗЕ НА БЕЛАРУСКУЮ МОВУ

Невялікі томік вершаў Адама Міцкевіча выпушчаны ў свет выдавецтвам «Беларусь». Яго прыемна ўзяць у рукі—супервокладка, малюнкі, добрае паліграфічнае выкананне. На тытульным лісце чытаем: «Зямля навагрудская, краю мой родны». Так вялікі польскі паэт перадаў сваю любоў і замілаванне роднай яму беларускай зямлёй.

У зборніку надрукаваны творы А. Міцкевіча ў перакладзе М. Танка, М. Аўрамчыка, П. Бітэля, Ю. Гаўрука, С. Дзяргая, А. Зарыцкага, У. Караткевіча, Н. Тарас. Аматары паэзіі прачытаюць вершы «Бульба», «Свіцязянка», «Да Чачота», «Мешка, князь навагрудскі», «Да Нёмана», урыўкі з паэмы «Пан Тадэвуш».

Гэтая і многія іншыя кнігі паэта, а таксама творы Г. Сянкевіча, Л. Кручкоўскага, У. Бранеўскага, Э. Ажэшка, Ю. Славацкага, У. Сыракомлі экспануюцца сёння на выстаўцы «Польская мастацкая літаратура ў перакладзе на беларускую мову» ў Дзяржаўнай бібліятэцы БССР імя Леніна.

Цэнтральнае месца на ёй займаюць пераклады нашага народнага песняра Янкі Купалы твораў Міцкевіча, Канапніцкай, Бранеўскага.

Прыцягваюць увагу зборнік «Сучасная польская паэзія», дакументальная аповесць пра вязняў канцэнтрацыйнага лагера Картуз-Бяроза Міхала Мірскага «...Бягом марш!», кніга Ігара Няверлі «Хлопец з Сальскіх стэпаў».

Багата на выстаўцы кніг для дзяцей.

З цікавасцю знаёмяцца наведвальнікі са старымі выданнямі, якія сведчаць аб тым, што творы польскіх пісьменнікаў перакладаліся на беларускую мову яшчэ да рэвалюцыі. Старыя, пажоўклыя старонкі кніг і арфаграфія, нязвыклая сёння для нас.

...Далёкі 1912 год. На тытуле адзначана выдавецтва «Загляне сонца і ў наша ваконца». «Хам (Мужык). Абраз Э. Ажэшка». І побач напісана: «К представлению дозволено... С.-Петербург, 26 октября, 1911 года. За цензора драматических произведений Ребров».

Паказаны на выстаўцы выданні «Нашае нівы» і «Нашае хаты». Есць творы польскіх сяброў, якія выдаваліся ў Беларусі да вайны. Пісьменніца Ядвіга Бяганская, напрыклад, пераклала раман Бруна Ясенскага «Палю Парыж».

Выстаўка паказвае, што ў нашай рэспубліцы любяць і шануюць польскую мастацкую літаратуру. Вялікая група перакладчыкаў—беларускіх пісьменнікаў стала працуе ў гэтым жанры, знаёміць чытача з лепшымі творамі нашых сяброў.

ЖЫЦЦЁ, ЯК ПЕСНЯ

Здымаецца фільм пра К. П. Арлоўскага.

Творчае аб'яднанне «Летапіс» кінастудыі «Беларусьфільм» рыхтуе поўнаметражны дакументальны фільм «Пах спелага збожжа», прысвечаны гераічнаму жыццю Кірылы Пракопавіча Арлоўскага.

Мы пабывалі на студыі і папрасілі рэжысёра Іосіфа Вейняровіча расказаць аб тым, як ідзе праца над карцінай.

— Жыў на зямлі чалавек, — у нейкім роздуме гаворыць ён. — Як і ўсе. І, як кожны, непаўторны. Працаваў там, куды клікала яго сумленне камуніста, куды пасылала Радзіма. Рэвалюцыйнае падполле ў санацыйнай Польшчы... Грамадзянская вайна ў Іспаніі... Партызанскія дні і ночы ў лясах Беларусі... Калі ўспамінаеш этапы гэтага жыцця, здаецца, гартаеш старонкі гісторыі. Арлоўскі быў барацьбітом у кожным сваім учынку, у кожнай сваёй справе. Такім яго выхавала партыя. Такім мы і бачым яго на тых кадрах, якія сабралі ў фільматэках. Кіламетры стужкі — і амаль заўсёды Кірыл Пракопавіч выглядае «дзелавым», засяроджаным, рашучым. Яго дзейсная натура праяўлялася неяк асабліва — не было ў ім таго, што мы называем «паказухай», імкнення здавацца кімсьці: не, ён заўсёды быў самім сабой, быў Арлоўскім!

Працуючы над фільмам, мы стараемся выбраць самыя змястоўныя матэрыялы, самыя выразныя кадры. Наш абавязак даць партрэт героя ў дзеянні. І тут дарагія будуць самыя тонкія нюансы і дэталі, якія адцяняюць чалавечнасць, уласцівую гэтаму строгаму, на першы погляд, чалавеку. Гэта складаная задача для любога мастацтва, а для дакументальнага кіно — складаная ўдвая.

Нашым субяседнікам становіцца высокі мужчына. Сівыя скроні. Учэпісты позірк пільных вачэй. Вайсковая выпраўка ва ўсёй постаці. Рэжысёр знаёміць нас: Энрыке Садэра. Іспанскі рэспубліканец. Так, разам з Арлоўскім змагаўся супраць франкістаў.

— У акопах мы зразумелі сэрцам, што такое сапраўдны баявы друг, — гаворыць Энрыке Садэра. — Іспанцаў і французаў, рускіх і немцаў, палякаў і бельгійцаў яднала адно пачуццё — ненавісці да фашызму. Ненавісць вучыла нас ваяваць. А такія людзі, як Арлоўскі, давалі прыклад самаахвярнага служэння высокай мэце. Мы дзялілі апошнія патроны і апошні сухар. Наўрад ці тады я добра разумеў, якая будучыня ў гэтага чалавека. Цяпер ведаю, што ён заставаўся ў баявым страі да апошняга дыхання. Нас і тады, у Іспаніі, вабіў да сябе пах спелага збожжа — было такое адчуванне, што сваёй барацьбой мы сеем зерні будучых перамог жыцця над смерцю, праўды над цёмнымі сіламі фашызму...

Таварыш Энрыке гаворыць паціху, бо ў студыйным пакоі пануе атмасфера засяроджанасці, удумлівасці.

На маленькім экранчыку мільгаюць кадры, знойдзеныя і сабраныя аўтарамі фільма «Пах спелага збожжа». Арлоўскі крочыць па вясновых палетках... Прыдзірліва аглядае новую сельскагаспадарчую тэхніку і аб нечым гаворыць з калгаснікамі: купляць ці не купляць?.. Фотакартка — малады баец Чырвонай Арміі...

А вось выпадкова знойдзеныя ў архіве кадры. Ці не гэты бой партызан з карнікамі будзе цэнтральным у драматургіі стужкі?

Так, бой. Нездарма аператар так удумліва панараміруе па разбітай тэхніцы і трупах чужых салдат у шэрых шынялях. Бой выйгралі нашы! Нездарма тут успамінаюцца і словы Аркадзя Куляшова: «Камуністы — гэта слова, як са сталі». Можа, яны ўвойдуць у дыктарскі тэкст?

Пакуль што цяжка сказаць, у якой паслядоўнасці пойдзе мантаж стужкі, якія кадры адыдуць на другі план, а якія стануць апорнымі, удыхнуць у матэрыял свежасць пачуццяў. Тут многае залежыць ад працы аператара, які здымае новы матэрыял сёння.

— Імя Кірылы Арлоўскага стала легендарным, — гаворыць аператар Эдуард Гайдук, — і гэта накладвае на нас як бы дадатковы творчы абавязак: перадаць з экрана ўсенародную пашану да гэтага чалавека і адначасова захаваць яго вобраз такім, якім ён быў у штодзённым жыцці. Хай вас не здзіўляе, але мы ў многім кіраваліся вопытам не толькі дакументальнага, а і мастацкага кінематографа. Скажам, «Чапаевым» братоў Васільевых — стужкай, дзе якраз гэта мэта дасягнута надзвычай дакладна: герой успрымаецца жывым чалавекам і легендарнай асобай. Як мы здолелі наблізіцца да мэты, пакажа канчатковы мантаж фільма, а прысуд вынясуць гледачы. І мы вельмі хвалюемся, як гэта бывае заўсёды, калі ідзе творчы пошук. Блізкае ж знаёмства з такой яркай асобай, як Арлоўскі, узбагачае кожнага з удзельнікаў здымачнай групы... Цікавая, напружаная праца!

У студыю заходзіць дачка Арлоўскага — Лідзія Кірылаўна. Апаратура падрыхтавана ўжо да здымкаў яе расказа пра бацьку.

— «Пах спелага збожжа»... план шосты, дубль першы, — чуем мы каманду рэжысёра, а аператар удакладняе светлавую гаму будучага кадра: праца працягваецца, і мы пакідаем пакой групы.

Ёсць на зямлі своеасаблівы помнік Арлоўскаму — калгас «Рассвет», якому ён аддаў увесь напал свайго сэрца. Кінамастацтва абавязана зрабіць помнік гэтаму чалавеку сваімі сродкамі, каб хараство грамадзянскага подзвігу камуніста раскрывалася і для нас і для нашых нашчадкаў. Хочацца спадзявацца, што гэты твор стане як бы працягам ідэйна-мастацкіх традыцый, якія склаліся ў савецкім дакументальным кіно.

Вік. САЛАЎЕЎ.

У КЛУБ НА АГЕНЬЧЫК

«Па Леніну будуем і жывём», —так называўся вечар-сустрэча трох пакаленняў у Вароніцкім сельскім клубе. Усхвалявана гаварылі аб сваім юнацтве, аб першых гадах Савецкай улады ветэраны партыі і працы Д. Барысёнак, Т. Волкаў, А. Трашковіч. Маладыя хлебаробы мясцовага калгаса расказалі, як яны выконваюць ленінскія запаветы.

Надоўга запомніцца гэты тэматычны вечар. Падрыхтаваць яго дапамаглі настаўнікі Вароніцкай школы, спецыялісты калгаса. Мясцовыя інтэлігенты прымаюць самы актыўны ўдзел у культурным жыцці вёскі. Яны дапамагаюць праводзіць канферэнцыі чытачоў, дыспуты, абмеркаванні фільмаў. Часта выступаюць з лекцыямі і дакладамі дырэктар школы І. Стрыкель, настаўнікі З. Акшэўская, В. Судакоў, М. Сівіцкі, старшыня калгаса імя Сільніцкага Я. Кімстач.

Ярка свецяцца па вечарах вокны Вароніцкага сельскага клуба. Ахвотна ідуць сюды людзі. Клуб стаў сапраўдным асяродкам культуры. І ў гэтым заслуга яго загадчыцы Аліны Антонаўны Юрчанкі і сельскіх інтэлігентаў.

А. БОРСКІ.

Полацкі раён.

БЕЛАРУСЬ АРХІТЭКТУРНАЯ

ПРЫГАЖОСЦЬ ПАЧЫНАЕЦЦА З ПРАХАДНОЙ

Што гэта — універсітэт, спартыўны комплекс, адміністрацыйная ўстанова? Не. Гэта — Брэсцкі прамысловы вузел. Тут будуць размешчаны некальні прадпрыемстваў.

У гэтай рабоце (дарэчы, прэміраванай Саюзам архітэктараў СССР), вырашана шмат пытанняў, якія стаяць сёння перад прамысловай архітэктурай. Камбінат вельмі кампактны, усе службы звязаны ў адзінае цэлае. На пярэднім плане тры чатырохпавярховыя карпусы з трыма менш высокімі «ўстаўкамі». У гэтых карпусах—вестыбюлі, прахадныя, бытавыя памяшканні. «Устаўкі» — сталовыя, канферэнц-зала універсальнага тыпу. Разам з шматпавярховым «мазгавым цэнтрам» яны складаюць адзіную кампазіцыю, «аблічча» прадпрыемства. «Аблічча» гэта яркае, шматколернае: фасады чатырохпавярховых карпусоў расквечаны дэкаратыўнымі пано. На тэрыторыі вытворчага комплексу шмат зеляніны, ёсць дэкаратыўныя вадаёмы. У памяшканнях — заўсёды свежае паветра, багата святла. Аўтары праекта архітэктары І. Боўт, Л. Афанасьева, М. Буйлава і І. Некрашэвіч. Інжынеры Ш. Шварц, І. Фрыдман і А. Лейбін. здаецца, прадугледзелі ўсё, каб рабочым і інжынерам, якія неўзабаве з'явяцца ў цэхах гэтага камбіната-прыгажуна, працавалася лёгка і зручна.

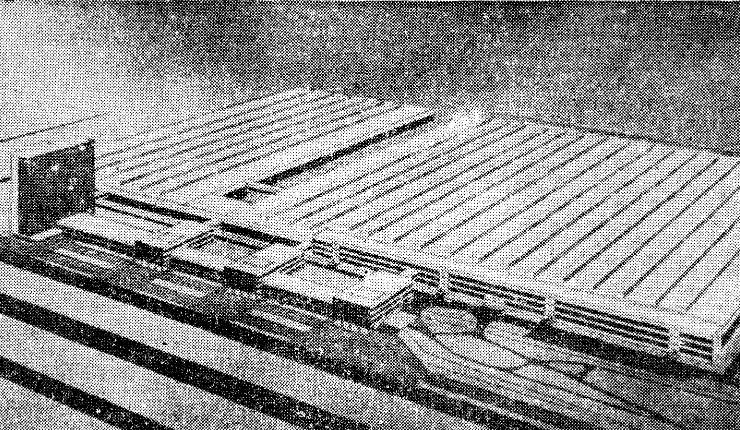

Алесь Савіцкі
ПЛАЎКА

Ноччу Барашкіну саснілася родная вёска, і саснілася маці, якая сустрэла яго на падворку, і потым ён хвастаў сякераю тоўстыя круглыя альховыя паленцы, а яна глядзела на яго і радавалася, што ён такі дужы, малады, і неяк вельмі ж лёгка і хутка секліся тыя дровы, і яму было хораша з таго, што маці замілавана пазірае за яго працаю. Потым, скончыўшы працу, ён стаў ля маці, але маці цяпер была ўжо не адна, а побач з ёю стаяла незнаёмая дзяўчына. Маці ўсміхалася, і ўсміхалася гэтая дзяўчына, міла так, хораша ўсміхалася, і ён, адчуваючы, што добра ведае гэтую дзяўчыну, сіліўся ўсё і ніяк не мог прыгадаць, адкуль ведае. А ён ведаў гэтую дзяўчыну, і з таго яму было добра і ўсцешна. Потым ён ішоў з гэтаю дзяўчынаю па вясковай вуліцы, а маці стаяла на падворку і глядзела ім услед, і ён увесь час адчуваў на сабе гэты мяккі, ласкавы позірк і не хацеў азірацца, не хацеў спыняцца, і яны ўсё ішлі і ішлі, і ён ужо не сіліўся зразумець, адкуль ён ведае гэтую дзяўчыну. Ён ведаў яе, ведаў адкуль яна, і ад гэтага была на душы ціхамірнасць і дабрыня. Побач ішла Людміла, дзяўчына, з якою ён вучыўся ў школе, і ён нават ганарыўся, што яна апынулася тут, і быў удзячны ёй. Клалася пад ногі ім мяккая палявая сцяга. Як апынуліся яны тут, на гэтай дарозе, ён не заўважыў, і не хацеў думаць пра тое. А вакол было шмат сонца, і звонка-звонка звінеў жаўранак, і ціха, асамотна шурхала спелае жыта, што стаяла паабапал дарогі, і павяваў духмяны вецер, і каласы выгіналіся хвалямі, то цёмнымі, як вада ў віры, то жаўтлявымі, быццам пясчаная прасохлая дарога. А потым усё знікла, і знікла зусім раптоўна, і толькі звінела, усё грамчэй і грамчэй гула песня жаўранка...

Прачнуўшыся, Барашкін не адразу сцяміў, што ляжыць на ложку. Тыя дзіўныя і прыгожыя малюнкі сну яшчэ жылі, але рэальнасць акрэслілася ўжо выразна і цвёрда. На шафе прыглушана бубніць голас з чорнай талеркі рэпрадуктара. Ложкі ля сцяны пустыя. Значыцца, гэта ўжо не рана, калі Пляшкевіч і Мятліцкі сышлі некуды.

Вузкая паласа святла лягла на падлогу, ён здагадаўся, што гэта гарыць святло на кухні, і тут жа ўбачыў, што святло гэтае хістаецца, учуў знаёмыя галасы за дзвярыма, і хуценька ўзняўся, пачаў апранацца. І апранаючыся, і крыху пазней, калі ён выйшаў на кухню і ўбачыў сваіх сяброў і прыгадваў з імі ўчарашнюю вячэру, ён ніяк не мог пазбавіцца ад радаснага і вясёлага адчування, якое засталося пасля дзіўнага і прыгожага сну. Ён разумеў, што нельга звязваць у адно тое, што саснілася, і тое што было ў яго асабістых планах і аб якіх ён не вельмі пахваляўся нават сваім сябрам. Ён проста верыў у тое, што гэтыя планы павінны абавязкова спраўдзіцца. Улетку ён абавязкова паедзе да маці на вёску, і там, у вёсцы, ён абавязкова пабачыць Людмілу, і гэтая сустрэча адбудзецца якраз праз той тэрмін, аб якім яны, жартуючы, казалі тады пасля вясковай вячоркі.

Заканчэнне. Пачатак у № 66.

МОВАЙ НЕАБВЕРЖНЫХ ФАКТАЎ

Яны палілі нашы вёскі, расстрэльвалі і катавалі савецкіх людзей, прыслугоўвалі гітлераўскім катам. Адвечны праклён закатаваных імі ахвяр, праклён усяго народа заслужылі яны, беларускія буржуазныя нацыяналісты — фашысцкія паслугачы. Некаторыя з іх уцяклі ад справядлівай расплаты, знайшлі сабе гасцінны прытулак на Захадзе і надзелі на сябе маскі прыстойнасці і добразычлівасці. Як ваўкі, апранулі на сябе авечую скуру. Але выць усё роўна не перасталі. Выюць, скуголяць на ўсе лады. У гэтым іх шчодра заахвочваюць новыя гаспадары — амерыканскія і заходнегерманскія імперыялісты. З лютай злосцю паклёпнічаюць найміты на нашу Радзіму, беларускі народ, льюць слёзы аб «заняволенай Беларусі», аб «развале» яе эканомікі, аб «заняпадзе беларускай культуры». І капошацца на смецініку гісторыі, вышукваючы там брудную пісаніну, даўнейшых буржуазна - нацыяналістычных фальсіфікатараў.

Самазваныя «вучоныя» з ліку беларускіх эмігранцкіх адкідаў, напрыклад, угодліва падтрымліваюць тэзіс ідэолагаў імперыялізму — «Расія па-за Еўропай». Паводле гэтага тэзісу, Расія заўсёды была азіяцкай краінай, развівалася па зусім асобым шляху, ніколі не мела нічога агульнага з Еўропай і была заўсёды ворагам еўрапейскіх народаў. Беларускія нацыяналісты-падпявалы таксама з пенай на губах стараюцца даказаць, што Расія была «гаспадарствам азіяцкага тыпу», а «Беларусь належала да свету заходнееўрапейскай цывілізацыі і была дзяржавай заходнееўрапейскага тыпу». Матэрыяльная і духоўная культура беларусаў, сцвярджаюць яны, у сваіх вытоках не славянская, а балцкая, што з усіх славянскіх моў найбольш далёкая ад беларускай мовы — мова руская, што беларускі народ не меў нічога агульнага з рускім народам. Беларускай дзяржавай яны аб'яўляюць Вялікае княства Літоўскае XIV—XVI стагоддзя, дзе нібыта панавала «народапраўства» (гэта значыць дэмакратыя), не было ні сацыяльнага, ні нацыянальнага прыгнёту, так сказаць, пара «залатога веку».

Дастойны адказ гэтым фальсіфікатарам гісторыі Беларусі дае ў сваёй кнізе « У святле неабвержных фактаў» загадчык кафедры гісторыі БССР БДУ імя У. І. Леніна, доктар гістарычных навук, член-карэспандэнт Акадэміі педагагічных навук СССР Лаўрэн Абецадарскі. На шматлікіх фактах ён выкрывае хлусню і паклёп самазваных «гісторыкаў», агаляючы іх шкурніцкія імкненні.

Л. Абецадарскі ўшчэнт разбівае «лёгічныя выспы» самазваных гісторыкаў аб тым, што «беларусы сваім прыходам із Захаду, сваёй культурай, доўгі час балцкай... вельмі розніліся ад усіх народаў славянскае мовы». Маючы пад рукой праўдзівыя першакрыніцы, аўтар кнігі паказвае, што тэрыторыю Беларусі ў старажытнасці засялялі ўсходнеславянскія плямёны крывічоў, дрыгвічоў і радзімічаў, мова якіх была блізкая да моў іншых усходнеславянскіх плямёнаў. Аўтар далей гаворыць, як фарміравалася Русь, Старажытнаруская (Кіеўская) дзяржава, як утварыліся тры братнія народнасці — руская, украінская і беларуская. На ўсіх гэтых этапах яны былі блізкія і па духоўным развіцці і па мове. Ніякай балцкай па сваім паходжанні беларускай народнасці не было.

Неабвержнымі доказамі выкрывае Л. Абецадарскі фальсіфікатараў гісторыі, якія сцвярджаюць, што нібыта Вялікае княства Літоўскае, у склад якога ў XIV—XVI стагоддзях уваходзілі беларускія землі, было беларускай дзяржавай. Нацыяналістычныя паслугачы як козыр выстаўляюць у гэтым выпадку беларускую мову, на якой напісана большасць афіцыйных актаў гэтай дзяржавы. Аўтар кнігі справядліва падкрэслівае, што «сутнасць дзяржавы вызначаецца не этнічным складам насельніцтва, не яго мовай, а палітычнай арганізацыяй пануючага класа». З гэтага пункту гледжання ён і прасочвае падрабязна гісторыю Вялікага княства Літоўскага ад яго ўтварэння да распаду. Поўную ўладу ў гэтай дзяржаве, у буйных гарадах вяршылі літоўскія феадалы, а не беларусы. Яны і адносіліся варожа да Расіі, а не насельніцтва, не беларускі народ, як гэта хлусліва сцвярджаюць фальсіфікатары гісторыі, імкнучыся распаліць варожасць паміж братнімі народамі.

Не было ў мінулым у беларускага народа ні «залатога веку», ні «народаўпраўства». Аўтар прыводзіць цікавыя сведчанні аб гаротным жыцці працоўнага люду ў княстве, звесткі аб жорсткасці і разбэшчанасці феадалаў, прыгоннікаў. Буржуазна-нацыяналістычныя фальсіфікатары гісторыі, падкрэслівае Л. Абецадарскі, запэўніваюць, што ў Расіі феадальны прыгнёт быў значна мацнейшы, чым у Вялікім княстве Літоўскім. Але доказаў у іх ніякіх няма. А між тым, вядома, што ў Беларусі прыгоннае права было ўстаноўлена значна раней, чым у Расіі.

Аўтар кнігі глыбока аналізуе законы, якія панавалі ў Вялікім княстве Літоўскім, на прыкладах даказваючы, што ўсе яны былі на баку «власть имущих», а не працоўнага люду. Якое ж гэта было «народаўпраўства», які ж гэта быў «залаты век»?

Узаемаадносінам беларусаў з Расіяй, іх кроўнай духоўнай і культурнай роднасці адведзена ў кнізе цэнтральнае месца. Л. Абецадарскі мовою фактаў напамінае аб даўніх, цесных гандлёвых сувязях паміж Беларуссю і Расіяй. Гэтыя сувязі спрыялі развіццю беларускіх гарадоў, шматлікіх рамёстваў у іх. Пагранічныя з Расіяй гарады Магілёў, Віцебск, Полацк і іншыя былі не толькі самымі вялікімі пасля Вільні, але і самымі буйнымі гандлёвымі цэнтрамі. Нават невялікія гарады і мястэчкі ў рускім пагранічны мелі гандаль куды шырэйшы, чым такія ж паселішчы цэнтра Вялікага княства Літоўскага. Аўтар прыводзіць, напрыклад, такі цікавы факт. У 1643 годзе ў Шклове на 950 дамоў прыпадала больш 300 крам, прычым у гэтую лічбу не ўваходзілі «локці», дзе прадаваліся харчы.

Уз'яднанне Беларусі з Расіяй пасля трох падзелаў Рэчы Паспалітай было з'явай натуральнай, гістарычна абумоўленай. Гэта было зліццё двух братніх славянскіх народаў. Аўтар добра разумее і паказвае, што беларускі народ не пазбавіўся прыгнёту, нацыянальнага і сацыяльнага ўціску. І ўсё ж уз'яднанне вывела беларускі народ на шлях эканамічнага і культурнага развіцця.

Навапечаныя «гісторыкі» выдаюць сябе і за знаўцаў культуры беларускага народа. Яны сцвярджаюць, што вышэйшага ўздыму беларуская культура дасягнула ў XIV—XVII стагоддзях пад уплывам заходнееўрапейскай цывілізацыі. І, маўляў, гэта даследаванне зроблена імі, а не савецкімі вучонымі.

Л. Абецадарскі падае ў святле неабвержных фактаў і некаторыя пытанні гісторыі беларускай культуры. Так, бясспрэчна, што беларуская культура у XIV—XVII стагоддзях дасягнула высокага для свайго часу ўзроўню. Тады працавалі такія выдатныя дзеячы навукі і асветы, як Скарына, Будны і Цяпінскі, Зізаній і Смятрыцкі, узнікла кнігадрукаванне, развівалася грамадска-палітычная думка. І вывучаны гэты перыяд не заклятымі адшчапенцамі, а савецкімі даследчыкамі — філосафамі, гісторыкамі, лінгвістамі, літаратуразнаўцамі.

Аднак было б бязглуздзіцай сцвярджаць, што ўзровень культуры беларускага народа ў далёкім мінулым быў і застаецца самым высокім за ўсю яго гісторыю, нават больш высокі, чым у наш, савецкі час. А менавіта так гавораць фальсіфікатары, каб зняважыць сацыялістычныя заваёвы беларускага народа.

Закранаючы пытанні рэлігіі, аўтар даказвае, што большая частка беларускага насельніцтва было праваслаўным. Ідэі ж заходнееўрапейскай рэфармацыі не знайшлі ды і не маглі знайсці ў Беларусі глебы для свайго развіцця. Выдатныя дзеячы свайго часу, пачынаючы ад Скарыны і канчаючы Сімяонам Полацкім, былі звязаны з дзейнасцю праваслаўных брацтваў, якія вялі барацьбу супраць каталіцызму, уніі, супраць уплыву каталіцкага Захаду.

У той жа час аўтар, застаючыся аб'ектыўным, прызнае, што беларускі народ, як і рускі, украінскі, не быў адасоблены ад заходнееўрапейскіх краін, запазычваў там культурныя дасягненні, творча іх перапрацоўваў.

На многіх фактах паказвае Л. Абецадарскі, які дабратворны ўплыў на развіццё культуры ў Беларусі аказалі яе сувязі з Расіяй. З Расіі ў Беларусь вывозіліся рукапісныя кнігі, якія размнажаліся беларускімі перапісчыкамі. Тагачасны беларускі царкоўны жывапіс развіваўся пад уплывам рускага жывапісу. Невыпадкова, што абразы многіх цэркваў Беларусі былі «маскоўскай работы». Аўтар прыводзіць прыклады цеснай сувязі і супрацоўніцтва Расіі таго часу і Беларусі.

Але было б грубай памылкай, гаворыць даследчык, лічыць культурныя сувязі як аднабаковы ўплыў рускай культуры на беларускую. Гэта быў узаемаўплыў, узаемасувязі, якія ўзбагачалі культуру братніх народаў.

У Расіі шырока распаўсюджваліся кнігі, друкаваныя Францыскам Скарынаю. Віленская друкарня, якая была арганізавана Пятром Мсціслаўцам і потым перайшла да братоў Мамонічаў, выдавала кнігі для продажу ў рускіх гарадах. «З 1636 па 1651 г. магілёўскія купцы вывозілі ў Тулу на продаж «азбуки печатные». Куцеінскія (аршанскія) друкары прадавалі ў Маскве свае кнігі партыямі больш, чым 500 экз. Маскоўскі друкарскі двор купляў у магілёўскага друкара Спірыдона Собаля не толькі шрыфты, але і матрыцы для адлўкі шрыфтоў розных кегляў. Граматыка Лаўрэнція Зізанія была падручнікам і ў школах Расіі, пакуль яе не замяніла граматыка Мялеція Смятрыцкага, упершыню надрукаваная ў Еўі ў 1619 г. Па граматыцы Смятрыцкага вучыўся М. В. Ламаносаў, які называў яе «вратами учености».

Пераважная большасць прыдворных майстроў і мастакоў цара былі выхадцы з Беларусі. Беларусы былі акцёрамі, дэкаратарамі, касцюмерамі, рэквізітарамі першага ў Расіі прыдворнага тэатра.

Паслугачы з вашынгтонскіх і мюнхенскіх падваротняў хочуць «гістарычна абаснаваць» і тое, што быццам беларускі народ ніколі не меў класаў, не ведаў класавай барацьбы, што яму не патрэбна была ніякая сацыялістычная рэвалюцыя (яе, маўляў, навязалі беларусам!), непатрэбны савецкі лад і г. д. Якая несусветная хлусня! Мовай фактаў выкрывае гэтыя «высновы» Л. Абецадарскі.

Буржуазныя ідэалагічныя дыверсанты не шкадуюць сродкаў, каб атруціць свядомасць савецкіх людзей і нашых суайчыннікаў за мяжой. Кніга Л. Абецадарскага належыць да тых даследаванняў, якія пераканаўча і па-баявому выкрываюць хлусню і паклёп.

Сымон БЛАТУН.

Л. Абецадарскі. «У святле неабвержных фактаў». «Бібліятэчка газеты «Голас Радзімы». Мінск, 1969.

СЯРОД ВОЛАТАЎ СУСВЕТНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

«Руская чытаючая публіка зусім мала знаёма з беларускай літаратурай наогул і з беларускай паэзіяй у прыватнасці.

Хіба толькі на этнаграфічных канцэртах, дзе выконваюцца песні розных народнасцей, можна пачуць беларускія песні. Аднак гэтыя песні — прадукт народнай творчасці... а ў беларускага народа ёсць і свая мастацкая літаратура», — такімі словамі пачынаўся ўступны артыкул І. Белавусава да першага зборніка Я. Купалы на рускай мове, які выйшаў у 1919 годзе.

За гады Савецкай улады творы Янкі Купалы і Якуба Коласа выдаваліся на рускай мове больш за 100 разоў, тыражом каля пяці мільёнаў экземпляраў. Голас неўміручых песняроў зямлі беларускай стаў чуцен на ўсёй прасторы Савецкага Саюза і далёка за яго межамі.

І вось перад намі яшчэ адзін бліскуча выдадзены зборнік твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа на рускай мове. Эмблема серыі «Бібліятэка сусветнай літаратуры», якая стаяла ўжо на творах Гамера, Шэкспіра, Дантэ, Талстога, Стэрна, Гашака і другіх сусветнавядомых пісьменнікаў, упрыгожвае вялікі том твораў заснавальнікаў сучаснай беларускай літаратуры.

Рэдакцыйны савет «Бібліятэкі сусветнай літаратуры» і складальнік кнігі Я. Мазалькоў кіраваліся прынцыпам — даць чытачу найбольш значныя ў ідэйных і мастацкіх адносінах творы Купалы і Коласа. Разам з тым, наколькі мы разумеем, яны стараліся выбраць найбольш дакладныя і яркія пераклады. Размяшчэнне твораў у зборніку жанравае, а ўнутры кожнага раздзела складальнік строга трымаўся храналагічнага прынцыпу.

Вельмі правільна пішуць ва ўступным артыкуле да кнігі П. Броўка і Я. Мазалькоў аб «нераздзельнасці ў свядомасці і ў сэрцы кожнага беларуса імён Купалы і Коласа». Аўтары артыкула даюць кароткія звесткі аб жыцці і дзейнасці двух песняроў беларускага народа, раскрываюць ідэйныя і мастацкія асаблівасці іх творчасці, паказваюць, як глыбока і плённа ўздзейнічала на іх вялікая руская літаратура.

Вельмі шкада, што П. Броўка і Я. Мазалькоў нічога не сказалі пра грамадскую дзейнасць Коласа і Купалы, хаця б пра тыя моманты яе, якія садзейнічалі збліжэнню рускай і беларускай літаратур.

Паэзія Я. Купалы і Я. Коласа ў зборніку прадстаўлена, паўтараем, лепшымі вершамі і паэмамі, напісанымі як у дакастрычніцкі, так і ў савецкі час. Падборку твораў можна лічыць удалай. Праўда, вельмі хацелася б у гэтым выданні сустрэць хоць некалькі апавяданняў або ўрыўкаў з буйных празаічных твораў Я. Коласа. Упрыгожыць зборнік маглі б і публіцыстычныя творы Купалы і Коласа, асабліва іх публіцыстыка часоў Айчыннай вайны — яна ж увайшла ў гісторыю мужнай барацьбы беларускага народа супраць фашызму!

М. Ісакоўскі, С. Гарадзецкі, У. Раждзественскі, Э. Багрыцкі, М. Святлоў, А. Твардоўскі, А. Пракоф'еў — вось толькі некаторыя імёны савецкіх паэтаў, якія зрабілі надзвычай многа для таго, каб данесці галасы Купалы і Коласа да рускага чытача.

Зусім да месца ў гэтай кнізе вершы Купалы ў лепшых перакладах Я. Нячаева, А. Карынфскага, І. Белавусава — тых, хто перакладаў вершы паэта для выдадзенай у 1919 годзе кнігі.

Я. ДЗЯШКЕВІЧ.

Янка Купала. Вершы і паэмы. «Паўлінка». Якуб Колас. Вершы і паэмы, М., «Художественная литература», 1969. (Бібліятэка сусветнай літаратуры, серыя 3., т. 156). На рускай мове.

КАБ ШКОЛА БЫЛА ПРЫГОЖАЙ

Як склеіць планшэт, які падабраць колер для класнага пакоя, для лабараторыі, як упрыгожыць кветкамі лесвічную пляцоўку, афарміць насценную газету, выстаўку, піянерскі пакой, стэнд?.. На першы погляд, пытанні простыя. Усе, каму даводзіцца мець справу з арганізацыяй школьных інтэр'ераў, афармленнем школьных выставак і стэндаў, з удзячнасцю прачытаюць кніжку І. Шэшкі «Афармленне школьных інтэр'ераў», якая выйшла ў выдавецтве «Народная асвета».

Да кніжкі прыкладзена вялікая папка з малюнкамі, табліцамі, чарцяжамі. У ёй усё выкладаецца сціісла, дакладна, трапна. Аўтар расказвае, як загрунтаваць паперу напырскам, які скарыстаць шрыфт у загалоўку насценгазеты і як скамбінаваць экспанаты на школьнай выстаўцы. Ён добра ведае беды і клопаты настаўнікаў, піянерважатых, школьных адміністратараў і таму не пакідае па-за ўвагай дробязі, тактоўна тлумачыць іх, бо разумее — у справе афармлення інтэр'ераў дробязей няма. І ў той жа час аўтар не навязвае адзіных схем на ўсе выпадкі, пакідае шырокае поле для фантазіі, для эксперыменту, падказвае толькі шляхі, па якіх фантазія выканаўцы будзе ісці найбольш верна.

А калі падлічыць колькасць школ у нашай рэспубліцы, то стане зразумела, што тыраж карыснай кніжкі — 15 тысяч — вельмі маленькі.

Б. ВУС.

І. Шэшка. «Афармленне школьных інтэр'ераў». Выдавецтва «Народная асвета». (На рускай мове), Мінск, 1968.

ВЫДАДЗЕНА Ў КАЛМЫКІІ

МАТЬ МОЯ, БЕЛАРУСЬ

25-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў прысвяціла Калмыцкае кніжнае выдавецтва зборнік вершаў «Маці мая, Беларусь». У ім змешчаны вершы (у перакладах на рускую мову) Якуба Коласа, Петруся Броўкі, Аркадзя Куляшова, Максіма Танка, Міколы Аўрамчыка, Кастуся Кірэенкі, Анатоля Астрэйкі, Марка Смагаровіча, Рыгора Няхая, Эдзі Агняцвет, а таксама калмыцкага паэта Міхаіла Хонінава, які ў час Вялікай Айчыннай вайны ўзначальваў групу народных мсціўцаў, што дзейнічалі на Магілёўшчыне і Гомельшчыне.

Вершы «Беларускім партызанам» Янкі Купалы і «Беларусь-партызанка» Анатоля Астрэйкі надрукаваны ў арыгінале.

ЯНЫ АФАРМЛЯЮЦЬ НАШЫ КНІГІ

КАРЦІНКА Ў ТВАІМ БУКВАРЫ...

Вось ужо колькі гадоў сустракаем мы ў выхадных звестках беларускіх кніжак імя мастака Пятра Драчова. Афармленыя ім выданні — прыгожыя, арыгінальныя. Ён добра разумее задачы кніжнай графікі, праяўляе шмат выдумкі, вынаходлівасці.

Над чым працуе ён цяпер?..

Скажам адразу, работа вельмі адказная. І робіць ён яе разам са сваім калегам Яўгенам Кулікам. Афармляецца новы падручнік для першага класа вясковай школы — «Беларуская мова».

Перада мной, у майстэрні Пятра Драчова, лісты з эскізамі, накідамі, малюнкамі да гэтай складанай работы. Пятро Драчоў тлумачыць асноўныя прынцыпы, якіх ён і яго сааўтар трымаюцца, ствараючы падручнік:

— У дзяцей вельмі багатае і чулае ўяўленне. Таму ім не патрэбна празмерная канкрэтнасць малюнка. Умоўныя ім больш цікавыя. І — колер, колер! Мы выкарыстоўваем толькі чатыры — чырвоны, сіні, зялёны, жоўты. Чаму? Бо лічым, што менавіта гэтыя колеры найбольш уласцівыя для Беларусі. Зразумела, калі б гэтая кніга рабілася для дзяцей, напрыклад, Арменіі, то ў ёй, мабыць, камбінаваліся б іншыя фарбы. Не падумайце, быццам наша рашэнне — чыста інтуітыўнае, не! Яно абгрунтавана мноствам назіранняў. Не адзін тыдзень праседзелі мы з Яўгенам у школах. У гарадскіх, у вясковых. Мы паказвалі дзецям эскізы. Прасілі іх падрабязна пераказваць розныя малюнкі. Раіліся са спецыялістамі, педагогамі, псіхолагамі, гігіеністамі...

З цікавасцю разглядаючы эскізы, створаныя на аснове такой вялікай падрыхтоўчай работы, думаю: менавіта ўнутраная зацікаўленасць, калі так можна сказаць, — зачараванасць мастака сваёй работай не можа не прынесці каштоўнага выніку.

Пятро Драчоў падрабязна расказвае пра тэхніку малюнка, пра колеравыя спалучэнні, пра змест ілюстрацыі. І па тым, як ён ставіцца да кожнай найдрабнейшай дэталі, адчуваеш, наколькі захоплены ён падручнікам. Але пра пачуцці свае не гаворыць, быццам саромеючыся ўводзіць староннягa чалавека ў свой унутраны свет. Самае большае, што ён сказаў: «Гэтую работу лічу галоўнай для сябе...»

Сваімі папярэднімі работамі ён быццам рыхтаваўся да такой адказнай працы.

Яшчэ студэнтам, на трэцім курсе графічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута ён заявіў пра сябе як пра здольнага і працавітага мастака, афарміўшы кнігу Івана Новікава «Руіны страляюць ва ўпор». На чацвёртым курсе працаваў над кнігай Аляксандра Мінкоўскага «Ніколі ў жыцці». Вокладка гэтай кнігі — лаканічная, стрыманая, дакладная па настроі і па кампазіцыі.

Але першыя ўдачы не закружылі галаву. Ён разумеў: яшчэ не знайшлося тое галоўнае, каб можна было гаварыць пра самастойны творчы почырк, пра самастойны голас. «Сваё» прыйшло трохі пазней. Калі працаваў над кніжкамі беларускіх паэтаў Хведара Жычкі «Росныя лілеі», «Настой» і асабліва над двухтомнікам Уладзіміра Дубоўкі, за афармленне якога ён атрымаў дыпломы рэспубліканскага і усесаюзнага конкурсаў на лепшую кнігу.

— Менавіта работа над гэтымі кнігамі, — гаворыць мастак, — падказала мне, што пошукі трэба весці не ў галіне чыста знешніх, фармальных прыёмаў, а імкнуцца да найбольш тактоўнага выкарыстання народных мастацкіх традыцый на аснове іх глыбокага засваення. Без гэтага я не ўяўляю сабе сучасную беларускую кнігу.

Пятру Драчову даводзілася афармляць не толькі мастацкія кнігі. Ён шмат працаваў і над навуковай і навукова-папулярнай літаратурай. У яго творчым актыве, напрыклад, такія здабыткі, як афармленне «Фізікі ў сельскай гаспадарцы», «Вечароў займальнай хіміі». Вось дзе спатрэбіліся выдумка, багатае ўяўленне, сур'ёзныя веды і нават гумар!.. Зразумела, сёння, калі мастак працуе над падручнікам, вопыт гэты вельмі дарэчы.

Вось ляжыць перада мной эскіз вокладкі будучага падручніка: на белым фоне некалькімі скупымі, дакладнымі штрыхамі пададзены неба, трава, спелае жыта і русавалосая дзяўчына з букетам васількоў. Дакладны і прыгожы вобраз!..

— Свет дзяцей вельмі цікавы і своеасаблівы, — быццам раздумвае ўголас мастак. — І, напэўна, я ніколі не рызыкнуў бы ўзяцца за афармленне падручніка для першага класа, калі б не лічыў сябе нейкім чынам звязаным з дзіцячым светам, калі б не вучыўся разумець яго...

Пятро Драчоў сапраўды звязаны з цудоўным светам нашай дзятвы — пасля заканчэння інстытута ён працуе мастацкім рэдактарам «Бярозкі». За гэты час зроблена шмат малюнкаў для дзяцей. Мастак навучыўся размаўляць са сваімі юнымі гледачамі іх мовай.

С. КУРМАН.

ГОСЦІ АРХІТЭКТАРАЎ

Дружба паміж клубам кнігалюбаў інстытута «Мінскпраект» і калектывам Галоўнай рэдакцыі Беларускай Савецкай Энцыклапедыі пачалася два гады назад, калі архітэктары прыступілі да праектавання будынка для выдавецтва БелСЭ.

Днямі кнігалюбы інстытута запрасілі да сябе ў госці супрацоўнікаў Галоўнай рэдакцыі БелСЭ. Перад архітэктарамі выступілі галоўны рэдактар Беларускай Савецкай Энцыклапедыі, народны паэт БССР Пятрусь Броўка, намеснік галоўнага рэдактара Янка Казека і загадчык літаратурна-кантрольнай рэдакцыі Янка Скрыган. Яны расказалі пра творчыя планы калектыву рэдакцыі, пра першы том энцыклапедыі, які выйдзе ў свет сёлета.

А. ГАРДЗІЦКІ.

Цяпер тут, у цэху, калі ў печы білася і гула магутная электрычная маланка, калі набліжаўся адказны момант у плаўцы, Барашкін з добрай пяшчотаю прыгадаў і тую сяброўскую вячэру, і ўсё тое, пра што ён думаў раніцаю, прачнуўшыся. Зрэшты, нічога нечаканага тут не можа быць. Думкі пра будучае на апошнім часе склаліся ў рэальны і цвяроза ўзважаны план. У іх з Людмілай будзе сям'я, свой куток, будзе ўсё, што патрэбна чалавеку. Але адно пакуль што было ў тым плане не зусім высветлена. Гэта — жытло. Пакуль што ў пакоі яны сжывуць утрох. Халасцякі! А потым? Не скажаш жа Івану ці Васілю: вымятайцеся, даражэнькія, кватэра патрэбна. Відаць, пакуль што давядзецца пашукаць недзе прыватны пакойчык. Але яго не так што лёгка і знойдзеш. Але навошта ён пра тое думае зноў! Прыйдзе лета — будзе відаць, што там і як павернецца. Адно застаецца нязменным: улетку ён возьме адпачынак і паедзе ў родную вёску.

Барашкіна не здзіўляла тое, што менавіта цяпер ён зноў думае аб тых сваіх планах. Ён разумеў, што абуджае іх свядома, каб неяк суняць трывогу і хваляванне, каб, мажліва, нават схавацца за тыя думкі ад прыдзірлівасці майстра. Ён разумеў цяпер вытокі гэтай прыдзірлівасці, і не сердаваў, наадварот, у яго душы пасялілася нават пачуццё падзякі Крэйдзіку менавіта вось за гэтую ягоную прыдзірлівасць, за тое, што ён, Крэйдзік, патрабуе ад усіх сёння зладжанасці, незвычайнай адказнасці.

Праз нейкі час Крэйдзік падышоў зноў, наставіў сінія ахоўныя акуляры да вока, паўглядаўся ў вогненна-чырвонае зеўра печы, потым, ссунуўшы акуляры на бакавіну капелюша, загадаў мякка, але разам з тым дужа строга і проста:

— Пачнем!..

Шыхта колькі часу ўжо ляжала на ваганетцы ля печы, была цёплая, месцамі нават гарачая. Барашкін і Лініч бралі яе рукамі і кідалі ў вогненнае зеўра печы. Загрузачнае акно было цяпер вышэй, значна вышэй, чым раней, і кідаць шыхту было не так зручна. Чорная шыхта падала на чырвона-карычневыя хвалі шлака і адразу ж, як толькі яна дакраналася да гэтых хваляў, з-пад электродаў зляталі кароткія зыркія маланкі, рассыпаліся бела-аранжавымі іскрамі і шыхта, быццам адкінутая імі, успорвала чырвона-карычневыя хвалі шлака, і шлак, нібыта быў зроблены з мяккай гумы, выгінаўся і глынаў чорную шыхту.

На ваганетцы шыхта толькі зверху выдавала гарачай, а ўнізе яна была зусім халодная, мокрая ад растаўшага снегу. Барашкін працаваў у брызентавых рукавіцах, але рукавіцы хутка замоклі, зрабіліся ліпучыя і вельмі цяжкія. Ён не зважаў на тое, заклапочаны толькі, каб як мага хутчэй дагрузіць печ. Мокрыя палосы шыхты былі цяжкія, нязручныя, але ён кідаў іх хутка, дакладна, разумеючы, што ад яго намаганняў і намаганняў Лініча шмат чаго залежыць, і ад усведамлення гэтага яму рабілася радасна. На яго і Лініча пазіралі фармаўшчыкі і заліўшчыкі, з асаблівай увагаю сачыў майстар, і Барашкін бачыў гэта, і заўважаў, што Лініч таксама бачыць тое, і таму намагаўся працаваць не толькі хутка, але і прыгожа. Пагарджаючы гарачынёю, што апякала твар, ён нахіляўся зусім блізка да завалачнага акна.

Крэйдзік, які стаяў ля пульта, павярнуўся раптам, убачыў вогненны сноп белых іскраў, гукнуў паспешліва і строга:

— Колькі разоў гаворана, каб не нахіляліся да акна блізка! Вось мне гэтыя рызыканты!..

— А мы і не нахіляемся, — адказаў Барашкін з адчуваннем усё той жа ўзнёслай радасці, якая прыйшла ад таго, што ён працуе ў такой блізкасці ад небяспекі, і гэта заўважана, і майстар устрывожаны. Ён быў гатовы нахіляцца да печы яшчэ бліжэй, быў гатовы працаваць без перапынку, працаваць усё з тым жа імпэтам, усё з тым жа хваляваннем і адчуваннем вялікай сілы ў сваіх руках і пачуццём узнёслай радасці ў сэрцы; яму здавалася, што гэтая радасць невымерная і будзе з ім усю змену, і будзе потым, калі змена скончыцца, і яе хопіць на незлічоны час.

Чорныя хвастатыя языкі полымя спавілі зноў электроды; бела-празрыстыя іскры праляталі вакол, зусім блізка, белымі палосамі, і ўзрываліся на канцы свайго лёту і тут жа згасалі. Барашкін скінуў рукавіцы, браў шыхту голымі рукамі. Дзве зоркі — буйныя, агністыя — праляцелі ля правай рукі, стукнуліся аб кола ваганеткі, рассыпаліся і згаслі. Потым, амаль услед за імі, іскры праляцелі зусім блізка ля твару, і Барашкіна нечакана здзівіла думка, якая не была новая ўжо. «Як трасеры лятуць іскры». Гэтая думка ажывіла ў душы ўспаміны, і ён быў здзіўлены не тым, што яны з'явіліся. Здзівіла само параўнанне. Вось гэтак жа, як цяпер гэтыя іскры, лёталі вакол яго, Барашкіна, трасіруючыя кулі ў далёкія цяпер партызанскія гады. Асабліва густа крэслілі яны цемру ночы ў сорак трэцім, калі партызанская брыгада, у якой ваяваў кулямётчык Барашкін, узламвала кола фашысцкай блакады і прарывалася на левы бераг Заходняй Дзвіны. Лёталі, мільгалі вакол яго тады вогненныя камякі, і ён не думаў нават, што гэтыя камякі нясуць смерць; яму тады здавалася, што яны не могуць зачапіць яго, не павінны зачапіць, бо ён ідзе верным шляхам, тым, які прадугледжаны баявым загадам, ад выканання якога залежыць жыццё соцень людзей. Ён бег тады насустрач гэтым камякам і доўгімі чэргамі гасіў тыя плямкі святла, адкуль выляталі вогненныя кроплі трасераў, і кулямёт яго быў гарачы...

Успаміны ажылі дужа яскрава, усхвалявалі, і Барашкіну нейкі час здавалася, што ён усё яшчэ там, на тым беразе Дзвіны, і вакол яго лётаюць рознакаляровыя трасеры, ад якіх ён не мае права хавацца, ён павінен ісці толькі наперад, бо кожны крок яго — гэта крок да жыцця жанчын і дзяцей, што ішлі абозам услед за брыгадаю. Тады быў загад, і ён, Барашкін, ведаў, што павінен выканаць той загад, і разумеў, што ў тым загадзе — мэта яго жыцця, вялікая, неабходная не толькі яму, і вогненныя камякі, што з візгатлівым ціўканнем праляталі вакол, не могуць закрэсліць гэтую мэту. І тое, што Барашкін рабіў цяпер, ён успрымаў з той жа яснай і цвёрдай вераю з якой успрымаў тады той баявы загад ісці толькі наперад.

Апошні кавалак шыхты. Барашкін схапіў яго, убачыў пустое дно ваганеткі, і, выпрастаўшыся, ацёр спацелы лоб тыльным бокам далоні.

— А што, можа яшчэ адну, га? — спытаў ён Лініча і той, зухавата матнуў галавою, гукнуў гучна і радасна:

— Давай! Можна нават і яшчэ дадаць! Троіцу ўсе любяць!

— Майстра толькі папытаем.

— Спачатку нагрузім. А потым — спытаем...

Яны выгналі вагачетку на шыхтавы двор, застапарылі кола кавалкам жалеза, пачалі грузіць шыхту. Працавалі хутка, падбадзёрваючы адзін аднаго. Нейкія пяць мінут — і ваганетка была поўная.

Крэйдзік, бы ўжо добра ведаў іхні намер, загадаў, як толькі яны ўкацілі ваганетку з шыхтою ў цэх:

— Не ўсю загружайце. Палову! — Але потым, зазірнуўшы ў завалачнае акно, дадаў весела: — Усю! Толькі асцярожней! Асцярожней!..

Зноў ляцелі, сыпаліся вялікія, бы мітуслівыя восы, белыя іскры, і зноў барвова-чырвоныя языкі полымя спавівалі электроды, бы штурхалі пад кожух печы буры дым; у чэраве печы гула маланка, з рэзкім кароткім трэскам біла ў шыхту.

Адкаціўшы ваганетку зноў на шыхтавы двор, Барашкін зачыніў дзверы, каб не так дзьмуў вецер, і стаў ля печы, крыху наўскос ад завалачнага акна. Стаяць тут было зручна: і цэх увесь бачыш, і белае іскрыстае полымя не так моцна сячэ па вачах, і добра відаць, як змяняе колер шыхта, пад якой набрыняе гарачынёю расплаўленая сталь.

Фармаўшчык Васіль Машкоў, наблізіўшыся, спытаў, быццам Барашкін быў самы галоўны чалавек у цэху:

— Цяперака, мабыць, у кожнай змене так павядуць плаўку? З дагрузкаю...

— Не ведаю. Гэта няхай начальства вырашае. Адным цябе суцешыць магу: фармаўшчыкам цяперака мы работкі падкінем!

— А нам што? Абы апокі былі. Фармаўшчыкі сваю справу зробяць не горш сталевараў. На маскоўскім заводзе, памятаю, ноўшаствы ўводзілі, дык нам, фармаўшчыкам, самая высокая прэміроўка выйшла!..

Васіль Машкоў быў у ліку тых рабочых, якія нядаўна вярнуліся з вытворчай практыкі на заводах краіны. Ён часта расказваў, што бачыў там, і Барашкін, слухаючы гэтыя апавяданні, часцяком думаў пра тое, што не блага было б і яму пабачыць вялікія заводы, вялікія цэхі, павучыцца ў славутых сталевараў, зірнуць, як яны працуюць. Праўда, яму, Барашкіну, асабліва скардзіцца няма чаго: настаўнікі ў яго выдатныя. І Крэйдзік, і Яльцоў не толькі добра ведаюць сваю справу, але і нічога не тояць з свайго вопыту.

З завалачнага акна шырокай паласою лілося барвова-чырвонае святло. Паверхня плавільнай ванны здавалася падобнай на сонца, што ранкам усплывае на небакрай. Трэба было браць пробу. Барашкін узяў у рукі «лыжку» — доўгі металёвы прэнт з невялікім закругленнем на канцы. «Лыжка» была цяжкая, яе нязручна было трымаць у руках і ён паставіў яе на край скрыні з ферасплавамі, што стаяла ля сцяны. Прымерваўся. Потым хутка і дакладна зачэрпнуў «лыжкаю» метал, і ў цэху неяк адразу пасвятлела, быццам выцягнуў ён з печы маленькае сонца.

(Заканчэнне на 4-й стар.)

ВЫХАВАННЕ ПАЧУЦЦЯЎ

НАТАТКІ ПРА ЮНАГА ГЕРОЯ САВЕЦКАГА ЭКРАНА

Уласцівасці чалавечай натуры змяняюцца павольней, чым грамадскія інстытуты. Гэта агульнавядома. Здаецца, спрадвеку ў людзях жылі дабрата і карысць, мужнасць і баязлівасць, гонар і здрада, чалавекалюбства і эгаізм. Мы фарміруем гарманічнага чалавека, савецкае грамадства занята гэтай высакароднейшай справай штодзённа, штогадзінна, хоць да поўнай перамогі яшчэ і не блізка.

Дарослыя іншы раз гавораць, гледзячы на сваіх дзяцей: «Не, мы былі іншымі...» Прычым, часцей за ўсё ў гэту фразу ўкладваецца, на жаль, адмоўны змест. Ды не, не іншымі. Дзеці падобныя на сваіх бацькоў намнога больш, чым уяўляюць гэта сабе злыя або неразумныя людзі.

Сын прыходзіць дамоў хмурны. Дачка гаворыць дзёрзкасці, ні ў чым не раіцца з маці. Гавораць пераходны ўзрост. Пераходны ўзрост — гэта калі канчаюцца адны клопаты, радасці, засмучэнні і пачынаюцца другія. А якія?

Новая карціна маскоўскай кінастудыі імя Горкага так і называецца — «Пераходны ўзрост» (аўтар сцэнарыя А. Хмелік, рэжысёр Рычард Віктараў). Не ўсё ў гэтай карціне пабудавана лагічна, не ўсё мастацкі апраўдана, не ўсюды захавана пачуццё меры і густу. Але зараз нам важна сказаць аб іншым, аб тым, што вызначылася як тэндэнцыя ў кінематографе апошніх гадоў, — аб пільнай увазе да характару сённяшняга падлетка. Як складваецца ў асобу гэты характар, які ён стане — моцным, стойкім, мэтанакіраваным або, наадварот, вялым і абыякавым, — надзвычай істотна. Бо сённяшнія падлеткі — заўтрашнія грамадзяне.

Героі «Пераходнага ўзросту» Воля Аляксеева і яе сябры — звычайныя савецкія школьнікі. Тым больш важна адзначыць, што гэта таленавітыя, неардынарныя падлеткі. Яны ўжо цяпер вучацца разбірацца ў жыццёвых каштоўнасцях, сёння вызначаюць свае жыццёвыя пазіцыі, каб заўтра выступіць з гэтых пазіцый. Пры гэтым яны, з нядзіцячай пільнасцю ўзіраючыся ў навакольны свет, бяруць ад дарослых іменна тыя маральныя якасці, на якіх будуецца самае разумнае, добрае, мужнае ў гэтым свеце: стойкасць у барацьбе, у адстайванні свайго пункту гледжання, увага да іншых людзей.

Яшчэ некалькі гадоў назад выраз «школьны кінематограф» вызначаў даволі вузка гэтую праблематыку, хоць лепшыя фільмы, як гэта заўсёды бывае, выходзілі з агульнага раду. Сёння, скажам, у «Пераходным узросце» аўтары ставяць зусім дарослую праблему: выпрабаванне чалавека славай (іншая справа, што яны рашаюць яе вельмі прыблізна).

Так, цяперашняе пакаленне юных такое, што яго датычаць самыя сур'ёзныя праблемы дарослага, вялікага свету. Вельмі цікавае пакаленне.

У фільме кінастудыі імя Горкага «Дажывём да панядзелка» (сцэнарый Г. Палонскага, рэжысёр Станіслаў Растоцкі) ёсць такі эпізод. Дзяўчынка піша ў класе сачыненне на «асабістую» тэму: «Што такое шчасце». Шчасце, па яе разуменню, — выйсці замуж за любімага чалавека і нарадзіць чацвярых дзяцей: двух хлопчыкаў і дзвюх дзяўчынак... Настаўніца ў поўным узрушэнні, яна разгублена, шакіравана. Нарэшце яна знаходзіць дастойны, на яе думку, выхад са становішча. «Парві сачыненне, я дазваляю табе», — велікадушна гаворыць яна дзесяцікласніцы. І тут адбываецца нешта нечаканае. «Я не стану гэтага рабіць, — адказвае дзяўчынка. — Я прачытаю яго класу».

Каб трапіла такое пісьмо ханжы-настаўніцы, яна абавязкова прачытала б яго класу — у выхаваўчых мэтах. А зняважаная, няшчасная дзяўчынка пабегла б са школы, а то і з дому. Уласна, іменна гэты сюжэт склаў у свой час стрыжань выдатнай карціны Юлія Райзмана «А калі гэта каханне?»

Сказанае не азначае, што цяпер для падобных сітуацый ужо няма месца ў жыцці. На жаль, ёсць. Але аўтары стужкі «Дажывём да панядзелка» (фільм удастоены Залатога прыза на VI Міжнародным кінафестывалі ў Маскве) прыкмецілі новую тэндэнцыю ў абліччы сённяшніх падлеткаў. Яны памяняліся ролямі: настаўніца і вучаніца. Гэта яе, настаўніцу, дрэнна выхавалі.

■

Выхаванне пачуццяў... Гэта флoбераўская формула, вынесеная намі ў загаловак артыкула, расшыфроўваецца як уплыў навакольнай рэчаіснасці на фарміраванне асобы. Ва ўсякім выпадку, іменна гэту задачу паставіў перад сабой і рашыў славуты раманіст.

Цікава адзначыць, што Флабер напісаў дзве кнігі пад гэтай назвай — «Выхаванне пачуццяў». Адзін раз у 1845 годзе і другі — у 1869 годзе. Яго цікавіла змена нораваў, больш правільна, кірунак у змене нораваў. А гэта ж быў век дыліжансаў і паштовых карэт, век намнога больш павольнага цячэння часу, чым наш, насычаны самымі бурнымі хуткасцямі і падзеямі...

Генка, адзін з галоўных герояў фільма «Дажывём да панядзелка», і Ніко, галоўны герой «Лістапада» (сцэнарый А. Чычынадзе, рэжысёр Атар Іаселіяні), — самі па сабе сведчанне маральных перамен нашага часу.

Адна з калізій паэтычнай стужкі таленавітага грузінскага рэжысёра Атара Іаселіяні звязана з адносінамі Ніко і Марыны. Мяркуючы па ўсім, Ніко падабаецца Марына, гэта харошанькая смяшлівая дзяўчына, але якая сумуе і не ўмее сябе нічым заняць. Ён цягнецца да яе, пераадольваючы прыродную сарамлівасць. А яна смяецца над ім, ні да чога ў жыцці не ставячыся сур'ёзна. І тады Ніко пакідае яе. Не ад крыўды, не ад гордасці пакідае, хоць, можа, і часткова ад гэтага. Але галоўнае — ён зразумеў сутнасць Марыны, і яна больш не цікавіць яго як асоба.

Яны, нашы падлеткі, у цэлым радзе выпадкаў могуць зразумець, што з першага, а што з другога гатунку, што праўда, а што хлусня і што паўпраўда, г. зн. звычайна самае горшае. Ва ўсім яны хочуць толькі сапраўднага, няхай цяжкага, але сапраўднага.

Але тут я ўжо чую пярэчанне: «Дазвольце, ды чым жа вы захапляецеся? Першае каханне, а вам, калі ласка, — і цвярозасць, і разважлівасць. Не, вы ўжо лепш падайце нам ранейшыя баязлівасць, і пяшчоту, і адчайную безразважнасць замест вашага халоднага практыцызму».

Практыцызм — моднае славечка, якое гучала ўжо не раз. І ў станоўчым сэнсе (здаровы, разумны практыцызм як рэакцыя на бледную, пазбаўленую ведання жыцця летуценнасць) і ў адмоўным (небяспека чэрствасці, эгаізму, душэўнай беднасці). Аднак нашы героі зусім не такія. Успомніце, як у «Лістападзе» Ніко вядзе траіх малодшых сясцёр у тэатр. Гэта ж цэлая аповесць пра яго, пра яго жыццё, характар. Тут і цяжкое дзяцінства, і пяшчота да дзяўчынак, і клопаты аб іх, і гордасць ад таго, што вось яны якія выраслі і ён, старэйшы брат, вядзе іх сёння, прыбраных, з бліскучымі вачыма, на свята, у тэатр...

Вольга Аляксеева з «Пераходнага ўзросту» піша вершы. Піша вершы і Генка з карціны «Дажывём да панядзелка». Ён пакідае гэтыя вершы ў настаўніцкай побач з кучкай попелу: ён спаліў лісткі з класнымі сачыненнямі на тэму «Што такое шчасце», таму што для яго была нясцерпнай думка аб тым, што самыя шчырыя імкненні аднакласнікаў аказаліся апошленымі. Ці здолеў бы чалавек з празаічнай, сумнай, «практычнай» душой здзейсніць такое?

Пакуль гэта ўчынак, які не выходзіць за межы «малога» школьнага жыцця. Але характар ужо склаўся. І ў вялікім жыцці падобны чалавек не здрадзіць і не зробіць подласці, не парушыць прынцыпаў у імя карыслівых, дробных інтарэсаў. Як не можа гэтага зрабіць і другая гераіня кіно — Каця з «Твайго сучасніка». Гэта цудоўная сцэна, калі Каця прыходзіць да дэпутата патрабаваць пакой і выходзіць, зразумеўшы, што яна яшчэ можа пацярпець: у іншых становішча зусім адчайнае.

Усе гэтыя зусім розныя жыццёвыя падзеі і ўчынкі — ад аднаго кораня. Не, што ні кажыце, а ў іх, цяперашніх, юных, многа дабраты, самаадданасці, любві да людзей, душэўнага цяпла і паэзіі. А хто сказаў, што гэтыя якасці дрэнна ўжываюцца з розумам?..

Нашы дзеці будуць шчаслівейшыя за нас. Гэты класічны выраз сёння, як ніколі, мае рэальны сэнс. Шчаслівейшыя — таму што шырокі і светлы іх погляд на свет, у які яны ўваходзяць як актыўныя барацьбіты і стваральнікі. І савецкія кінематаграфісты ўжо ўлавілі па крупінках, па дэталях новы малады характар. Без сумнення, што майстры экрана прадставяць нам гэты характар ва ўсім яго аб'ёме, ярка, выпукла, жыццёва.

Вольга КУЧКІНА.
(АДН).

Магілёўскі кінатэатр «Кастрычнік» упрыгожаны манументальным роспісам. Аўтары роспісу маладыя мастакі М. Лазюк і Ул. Кузьміч.
Фота К. ЯКУБОВІЧА.

ПА ВЫСТАВАЧНЫХ ЗАЛАХ

КАМЕРТОН КІНАЭПІЗОДУ

Спецыфіка кіно, відаць, уплывае на ўсе віды мастацтва, якія звязаны з кінематографам. Гэта датычыць і творчасці майстроў выяўленчага мастацтва, якія працуюць над фільмамі. Але не так ужо часта даводзіцца нам сустракацца сам-насам з работамі мастакоў кіно ў выставачных залах. Мабыць, мы яшчэ не ўсвядомілі як след, што эскізы для фільма маюць і самастойнае мастацкае значэнне. Пра гэта красамоўна сведчыць выстаўка твораў мастакоў кіно, наладжаная Саюзам мастакоў БССР у памяшканні Мінскага мастацкага салон-магазіна. Яна прысвечана 50-годдзю савецкага кіно. Экспазіцыю гэтай выстаўкі склалі эскізы да кінакарцін.

Цікавасць выклікае серыя эскізаў да кінадылогіі А. Адамовіча «Партызаны», створаная Я. Ганкіным. Паступова раскрываючы перад намі вялікую ўнутраную напружанасць гераічнага партызанскага жыцця, ведучы нас ад эпізоду да эпізоду, эскізы складаюцца разам у змястоўнае мастацкае цэлае. А кожны асобны з гэтых лістоў—быццам маленькая графічная навела («Партызанскі лагер», «Ля шлагбаўма», «Па Варшаўцы», «Партызанскія магілкі»).

Углядаючыся ў малюнкі, прыгадваеш тыя кадры вядомых беларускіх фільмаў, якія некалі ўразілі нас і пачатак якіх, іх першаснову раптам сустракаеш тут, на выстаўцы. Так, сапраўды, эскіз, зроблены мастаком, даволі часта становіцца тым камертонам, які акрэслівае эмацыянальны лад таго ці іншага кінаэпізоду.

Прыемна было сустрэцца з эскізамі Ю. Кулычова да кінатрылогіі паводле эпапеі Якуба Коласа «На ростанях», да фільмаў «Міколка-паравоз» (паводле аповесці М. Лынькова), «Анюціна дарога», «Стварь бой», «Дзяўчынка шукае бацьку»; В. Кубарава—«Годны да нестраявой», «Масква—Генуя»; Я. Ігнацьева—«Усходні калідор», «Далёка ад вайны; Б. Кавецкага—«Дзесятая частка шляху»; В. Дзяменцьева—«Іван Макаравіч».

Напэўна, не перабольшым, калі скажам, што менавіта на гэтай выстаўцы адбылося наша першае знаёмства з фільмамі, якія яшчэ не выйшлі на экран: «Я, Францыск Скарына», «Чорнае сонца». Эскізы мастакоў В. Дзяменцьева і Я. Ігнацьева даюць досыць выразнае ўяўленне пра змест і эмацыянальны лад будучых фільмаў.

Часта ў цітрах фільма звяртаем увагу на такую спецыфічную «пасаду», як мастак па касцюмах. Але не заўсёды дакладна ўяўляем сабе, наколькі адказная і цікавая яго работа. Добра, што выстаўка пазнаёміла нас з дзейнасцю мастакоў А. Лазіцкага, А. Кавецкай, А. Грыбавай, якія працавалі над касцюмамі для герояў многіх фільмаў.

Вельмі хацелася б, каб выстаўка, прысвечаная 50-годдзю Савецкага кіно, была больш прадстаўнічай, каб яна расказвала не толькі пра фільмы, якія выйшлі на экраны за апошнія дзесяць гадоў. Нямала ж ёсць фільмаў, якія даўно лічацца класікай беларускага і не толькі беларускага кінематографа. На жаль, даваенныя фільмы і фільмы першых пасляваенных гадоў выпалі з-пад увагі арганізатараў выстаўкі. А між тым, эскізы да гэтых фільмаў (некаторыя з іх напэўна ж захаваліся), зробленыя старэйшымі беларускімі мастакамі кіно, маглі б стаць упрыгожаннем гэтай цікавай экспазіцыі.

А. БАРАДАЧ.

Па той бок

ЦЯЖКІЯ БУДНІ НАРВЕЖСКАГА КІНО

«Падобна на тое, што 1969 год будзе больш чым звычайным скандальным годам у жыцці нарвежскага кіно»,—так пісала нядаўна сталічная газета «Дагбладэт», закранаючы цяжкасці, якія паўсталі перад кінематаграфістамі Нарвегіі.

Гэтыя апасенні газеты маюць пад сабой важкія падставы. Нягледзячы на некаторыя творчыя ўдачы, нарвежская кінапрамысловасць ніяк не можа выбрацца з застою. Адна з галоўных бед тая, што ў Нарвегіі, як і ў другіх капіталістычных краінах, на кіно глядзяць не як на твор мастацтва, а перш за ўсё як на крыніцу прыбытку. Меркаванні выгады таму і вызначаюць профіль нарвежскай кінапрамысловасці. Урад дае субсідыі толькі на вытворчасць такіх фільмаў, якія абяцаюць добры касавы збор. У 1968 годзе, напрыклад, толькі па праграме кароткаметражных фільмаў у Міністэрства культуры было пададзена 72 заяўкі на субсідыі. Задаволена толькі 11. У гэты лік увайходзілі і вучэбна-асветніцкія фільмы, якія па ўсіх «божых законах», як адзначала газета «Афтенпостен», павінны быць аднесены на бюджэт міністэрства асветы. У выніку, скардзілася газета, склалася такое становішча, калі ў якасці кіначасопісаў у нас выкарыстоўваюцца пераважна кароткаметражныя фільмы замежнай вытворчасці, а не нарвежскія. «Міністэрства культуры, — піша «Дагбладэт», — душыць нашых кінапрадзюсераў і практычна перашкаджае рэалізацыі сур'ёзных задум».

Вядомы нарвежскі кінарэжысёр і кінакрытык П. Банг-Хансен, які выпусціў у 1966 годзе мастацкі фільм «Надпіс на снезе», а таксама рад кароткаметражных стужак, задумаў экранізаваць раман Х. Ховардсхольма «Скрытыя паслугі», у якім расказваецца аб паліцэйскім сачэнні за людзьмі і «кантролі над думкамі». Як прынята, падаў просьбу аб выдзяленні датацыі на вытворчасць фільма. А праз тры месяцы атрымаў чатыры сухія афіцыяльныя радкі з адмовай...

Другі кінарэжысёр А. Берг, які ў свой час выпусціў антыфашысцкі фільм «Рэха» і рад мастацкіх стужак па сваіх сцэнарыях, задумаў вялікую работу «Смерць на вуліцах», у якой ха еў расказаць пра «бунт моладзі» — характэрнай з'яве не толькі для Нарвегіі, але і для ўсёй капіталістычнай Еўропы. Гэтая задума вопытнага і таленавітага рэжысёра была таксама адхілена ўладамі. Берг не атрымаў ні кроны датацыі.

Адмоўлена ў субсідыях і выдатнаму кінарэжысёру Э. Лёкену, які выпусціў у 1959 годзе нашумелы фільм «Галяванне», вопытнаму пастаноўшчыку фільмаў Р. Веселунду, які задумаў стужку аб адносінах царквы да сённяшняга дня, маладому дэбютанту К. Білінгу і іншым кінапастаноўшчыкам.

І можна назваць подзвігам намаганні прагрэсіўных нарвежскіх кінарэжысёраў, якія, літаральна, «заціснутыя ў куток» і пазбаўленыя матэрыяльных сродкаў, выпускаюць па-сапраўднаму добрыя фільмы. Адным з апошніх прыкладаў можа служыць кінастужка «Выпаленая зямля», паказаная на VI Міжнародным кінафестывалі ў Маскве, якая атрымала дыплом за таленавітае ўвасабленне сродкамі кіно мужнасці народаў у барацьбе з фашызмам.

П. КУШЧ.
(ТАСС).

СМЯЯЦЦА ДАЗВАЛЯЕЦЦА

«Кніга вясёлай мудрасці», якая нядаўна выйшла ў Кіеве, імгненна разышлася сярод чытачоў, што лішні раз пацвярджае мудрасць народнай прымаўкі: «Ад гнева старэюць, ад смеху маладзеюць». Такім выданням наогул не ўласціва залежвацца на паліцах магазіна. Другі зборнік небыліц, анекдотаў, легенд, афарызмаў — «Музыканты смяюцца» быў не менш папулярны сярод чытачоў. З'яўленне гэтых і больш ранніх зборнікаў «Украінская народная сатыра і гумар», трохтомная «Украіна смяецца», «Народныя ўсмешкі» не выпадковае. Украіна здаўна славіцца непаўторным гумарам. Тут умеюць цаніць нацыянальныя фальклорныя скарбы і вясёлую мудрасць іншых народаў.

Змест «Кнігі вясёлай мудрасці» стварaўся на працягу многіх стагоддзяў. Але хочацца адзначыць немалую заслугу яе складальніка пісьменніка-гумарыста І. Долі-Папова. Гэты зборнік — вынік карпатлівай работы над зборам, перакладам і складаннем фальклорных жамчужын. Акрамя пісьмовых крыніц, былі выкарыстаны вусныя расказы.

Асобнае месца ў «Кнізе вясёлай мудрасці» займае сатыра і гумар як сродак барацьбы з забабонамі і перажыткамі.

Можна не сумнявацца, што чытач, узяўшы ў рукі «Кнігу вясёлай мудрасці», не раз усміхнецца, а іншы раз і задумаецца. Нездарма ж ёй дадзена такая назва.

Павел СУПРУНЕНКА.
(АДН).

ПЛАЎКА

(Заканчэнне. Пачатак на 2-й стар.)

Крэйдзік быў побач. Ён зірнуў на метал праз сінія акуляры, загадаў крыху памякчэўшым голасам:

— Вызначай, сталявар, якасць!

На паверхні метала ў «лыжцы» быццам ад ветру перакатвалася маленькімі празрыстымі хвалькамі лёгкая, амаль непрыкметная, тканка: гэтак над полем, добра ўгрэтым удзень сонцам, ціха дрыжыць, пераліваецца празрыстае мроіва. Калі глядзіш на яго, лежучы дзе-небудзь на ўзгорку, яно хутка і непрыкметна змяняе свой колер: то выдае празрыстым, то робіцца аранжавае, вагаецца, і далеч бачыцца за ім дрыготкай і няроўнай.

— Крэмнія мнагавата, — адказаў Барашкін, адчуваючы, што трымае надзвычай важны і адказны экзамен. Майстар і раней не раз старанна і клапатліва вучыў, як адрозніваць метал, у якім шмат вуглероду, ад метала, у якім вуглерод ёсць у межах нормы, вучыў на вока вызначаць колькі ў ім крэмнія. Вучыў і не раз перапытваў пра тое. Але сёння пытанне майстра гучала асабліва патрабавальна. Барашкін адчуў, што менавіта ад гэтага яго адказу шмат чаго залежыць і баяўся памыліцца.

— Крэмнія мнагавата, — паўтарыў ён цвёрда. — Трэба крыху знізіць тэмпературу і даць руду.

— Верна. Але як ты вызначыў, што мнагавата?

— А туманок гэты... Ён то з'явіцца, то знікне. І не роўны, а хвалямі... Па краях звужаны, быццам хто сціскае яго...

— Правільна вызначаеш. Вока ў цябе пільнае. Маладое вока — усё заўважае...

Голас майстра быў прыязны. Барашкін зразумеў, што вытрымаў гэты адказны экзамен, вельмі важны і патрэбны экзамен. І гэтае адчуванне экзамена, які вытрыманы паспяхова, не пакідала яго і пазней, калі Барашкін узяў доўгі ломік з буйнымі кроплямі застыўшага метала на канцы і прымерваўся, каб нанесці добры і трапны ўдар па летцы, і не пакідала потым, калі гэты ўдар быў зроблены. Барашкін ударыў яшчэ і адчуў мяккае падатлівае супраціўленне, і зразумеў, што ўдарыў добра: цвёрдасці ўдара не адчувалася таму, што там, за тонкай леткай, напіналася расплаўленая сталь. І калі яна, гэтая сталь, пацякла ручаём, і ў вочы ўдарыў барвовы бляск, а паабапал латка і з каўша, куды ападаў метал, узляцелі і ляна пасыпаліся на разагрэтую зямлю буйныя, але рэдкія іскры, Барашкін пераканаўся, што сталь атрымалася добрая.

Барашкін адчуваў гэта і раней, калі браў у рукі ломік, каб прабіць летку, але цяпер у гэтым перакананні была вялізная радасць і зусім не было трывогі. Ён стаяў ля штурвала печы, побач быў Лініч, дапамагаў пакруціць штурвал, і печ паволі нахілялася, і нахіляўся латок, па якім пругкай бліскучай змяёю спаўзаў вогненны струмень. Ад яго было горача і балюча вачам, але Барашкін знарок не надзяваў ахоўныя акуляры, каб бачыць нічым не зменённае вогненнае святло, адчуваць вачыма гарачыню і бляск расплаўленай сталі.

Прыбег Васіль Машкоў, з робленай строгасцю пачаў лаяцца, і ў голасе яго гучала захапленне:

— Колькі ж гэта вы тут наварылі?! У нас формы канчаюцца!..

— А мы ж табе казалі: дамо работкі! Толькі варушыцеся!

— Мы ўжо так варушымся, што кашулі змакрэлі.

— Начальства клічце! Няхай і яно варушыцца. А сталь мы дамо!

Барашкін спрачаўся з фармаўшчыком, радасны, узбуджаны. Ён падлічыў ужо каўшы, якія аднеслі заліўшчыкі да апокаў. Звычайна з плаўкі атрымлівалася шэсць каўшоў. Сёння іх ужо дванаццаць. А колькі яшчэ будзе? Каўшы чатыры — гэта напэўна. Штурвал хутка сядзе на звычайную метку — абабіты зубчык супраць ручкі. Значыцца, яшчэ крыху і нахіл печы будзе даведзены да нормы і ў плавільнай ванне не застанецца сталі...

У цэху рабілася дымна і горача. Гнуткае невысокае полымя — то сіняваe, то чырвона-белае, то быццам пасечанае на грохкутнікі — чорнымі палосамі вілося над апокамі, паўзло па бакавінах, згасала. Над залітымі ўжо формамі курыўся дым, сіні ўнізе і светла-руды ўверсе, і ад гэтага дыму ў роце асядала гаркота; драла ў горле і туманілася галава; карцела выпіць сцюдзёнай вады, але і на хвілінку адысці ад свайго месца Барашкіну не было як — час апускаць печ.

Штурвал ішоў цяпер лёгка, і печ паволі апускалася, і неўзабаве стала на сваё ранейшае месца, і тады Крэйдзік сказаў, быццам яны толькі што прыйшлі ў цэх на змену:

— Пачнем працу.

— Другую плаўку? — здзівіўся Барашкін.

— Зрабілі адну — значыцца, цяпер другая будзе.

Майстар услых не выказаў аніякай ухвалы працы, якая была зроблена, нікога не віншаваў, а загадаў зноў пачынаць. Загадаў так, як загадваў да гэтага дня шмат разоў, голасам будзённым і звычайным, і гэтыя простыя словы, гэтая цёплая і сяброўская ўсмешка пад бухматымі бровамі, гэты знаёмы рух — Крэйдзік пяцярнёю пашкроб пышныя чорныя валасы і насунуў шэры брыль набакір — сказалі Барашкіну болей, чымся любыя віншаванні, чымся тысячы самых ухвальных слоў. І што ўвогуле можна было выказаць словамі? Вось яна, сталь! Вось ён астывае пакрысе ў формах, гэты гарачы метал, і на бакавінах апокаў матляецца кароткае дрыготкае полымя, і дыму ўжо робіцца меней, і нешта ціха патрэсквае ў чэраве печы, быццам — сіліцца нешта сказаць гарачыя і белыя ад нядаўніх маланак агнеўпоры.

Барашкін штурхануў дзверы, што вялі на шыхтавы двор, і яны адчыніліся, і ў твар тхнула марозным паветрам. Знаёмая ваганетка на бліскучых ад холаду рэйках. Знаёмае нагрувашчанне чорнай шыхты. Гэта вось з такога чорнага, непатрэбнага ламачча зрабіў ён, Барашкін, з сваімі сябрамі такую прыгожую і дзівосную па колеру сталь. Гарачую, агністую. І хутка, вельмі хутка будзе яна не простым кавалкам метала, а ператворыцца ў дэталі новых машын. І гэтыя машыны паімчацца па беларускіх дарогах, і па дарогах усёй краіны, і па дарогах далёкіх краін, і людзі будуць глядзець на прыгожыя машыны, будуць дзівіцца, і, мажліва, ніхто нават не ўспомніць працу сталявараў. Мажліва. Але ж хіба будуць машыны ад гэтага горшыя?

Падзеі. Факты. Навіны

□ У Навагрудскім раёне знаходзіцца брыгада студыі «Беларусьфільм», якая здымае новую карціну па матывах дылогіі Алеся Адамовіча «Партызаны».

Кінематаграфісты на чале з рэжысёрам Віктарам Туравым дапамаглі стварыць пры раённым Доме культуры «Клуб аматараў кіно». У першым пасяджэнні клуба ўдзельнічалі рэжысёр В. Тураў, аўтар сцэнарыя А. Адамовіч і іншыя.

Даклад зрабіў сакратар райкома камсамола М. Пацэнка, які расказаў пра 50-гадовы шлях савецкага кіно. Затым выступілі творчыя работнікі студыі «Беларусьфільм». Заняткі закончыліся паказам фільма В. Турава «Я родам з маленства».

А. МАШЧАР.

□ Тэматычны вечар «І ў кожным жыве і ўсюды з намі Ленін» адбыўся ў Магілёўскім Доме культуры чыгуначнікаў. З цікавасцю слухалі ўдзельнікі вечара ўспаміны старога бальшавіка Віктара Іванавіча Іваноўскага пра незабыўныя падзеі Вялікага Кастрычніка. У заключэнне быў паказаны мастацкі фільм «Сіні сшытак».

У. МАНГІНОВІЧ.

□ У Смалявічах адбылася выстаўка кветак. У кнізе водгукаў наведвальнікі запісалі шмат цёплых слоў пра кветкаводаў П. Шагавік, М. Аляксандраву, С. Мяснікову, пра настаўнікаў і вучняў Смалявіцкай сярэдняй школы № 2, якія паказалі на выстаўцы арыгінальныя кампазіцыі кветак «Наташа Растова», «Героям Даманскага», «Маёй настаўніцы».

Я. ГАВАРУШКА.

ТЭЛЕБАЧАННЕ

26 жніўня

Першая праграма. 10.00 — навіны (М). 10.15 — «Дзецям пра звяранят». Перадача з Ленінграда. 10.45 — «Любімыя спевакі». Спявае Зінаіда Палі (М). 11.45 — «Белыя горы». Мастацкі фільм (М). 16.55 — праграма перадач. 17.00 — навіны (М). 17.10 — «Крыніца». Фальклорны клуб. Перадача з г. Горкага. 18.30 — дзіцячы экран. «Брыдкае качаня». Мультфільм. 18.50 — «Панарама навін». 19.00 — «Дэпутат Балтыкі». Мастацкі фільм (М). 20.30 — «Час». Інфармацыйная праграма (М). 21.15 — Дні культуры Сацыялістычнай Рэспублікі Румыніі ў СССР. «На агеньчык». Сумесная перадача румынскага і савецкага тэлебачання (М). 22.15 — «Каб лепш працавалася». Пра побыт мінскіх будаўнікоў. 22.45 — «Фініш прафсаюзнай». Спартыўная перадача. 23.15 — навіны (М).

Другая праграма. 18.30 — «Пра што шэпчуцца дзюны». Перадача з Вільнюса. 18.45 — «За бяспеку руху». Бюлетэнь аўтаінспектара. (М). 20.30 — «Кампаньерас». Мастацкі фільм. 21.40 — «Васіль Порык». Кінанарыс. 22.10 — рэклама, аб'явы. 22.15 — у эфіры — «Маладосць» (М).

27 жніўня

Першая праграма. 10.00 — навіны (М). 10.15 — для школьнікаў. «Вяртанне чайкі». Перадача з Днепрапятроўска. 10.45 — для школьнікаў. «Жаваранак». (М). 11.15 — для школьнікаў. «Вецер вандраванняў» (М). 11.45 — для школьнікаў. «Свяшчэнныя месцы нашай Радзімы». Уладзімірская зямля (М). 16.45 — праграма перадач. 16.50 — навіны (М). 17.00 — для дзяцей. «Пра кніжку новую». «Чарадзейны ліхтарык». Зборнік вершаў балгарскіх паэтаў. 17.30 — «Спявае Лукі Марынеску». Фільм-канцэрт. 17.55 — «Панарама навін». 18.10 — «На парадку дня — жніво». Рэйд-агляд Беларускага тэлебачання. Заключная перадача. 18.30 — «Па ленінскіх мясцінах». (М). 19.30 — святочны канцэрт, прысвечаны 50-годдзю савецкай кінематаграфіі (М). У перапынку і пасля заканчэння — навіны (М).

Другая праграма. 17.00 — праграма каляровага тэлебачання. Перадача з Кіева. 18.00 — «Партрэтная галерэя І. Я. Рэпіна» (М). 18.30 — дзіцячы экран «Пеўнік і сланечнік». Лялечны фільм. 19.00 — спартыўная перадача.

28 жніўня

Першая праграма. 10.00 — навіны (М) 10.15 — «Маршрутамі пяцігодкі». «Магутная сям'я «БелАЗаў». Трансляцыя на Маскву. 10.45 — «Гамер XX стагоддзя». Тэлевізійны дакументальны фільм (М) 11.15 — тэлевізійнае агенцтва «Піянерыя». Перадача з г. Куйбышава. 11.45 — «Па ленінскіх мясцінах» (М). 12.15 — аперэта Т. Дабжанскага «Каралеўская ложа.» Тэлевізійны музычны спектакль (М). 16.55 — праграма перадач. 17.00 — навіны (М). 17.15 — «Як сонца, як паветра.» Да 25-годдзя сацыялістычнай рэвалюцыі ў Балгарыі. 17.45 — «Панарама навін» 18.00 — для школьнікаў. «Спартыўнае юнацтва». Вынікі турніра «Скураны мяч» (М). 18.30 — «Ад 0 да 1». Дакументальны фільм (М). 19.00 — «Тунель». Мастацкі фільм (М). 20.35 — «Час». Інфармацыйная праграма (М). 21.15 — праграма каляровага тэлебачання (М). 23.30 — навіны (М).

Другая праграма. 17.15 — «Кнігалюб». Літаратурная перадача. Трансляцыя з Ленінграда 18.00 — дзіцячы экран. «Вясёлыя сябры». Лялечны фільм. 18.30 — «Па мандату сэрца». Літаратурна-музычная кампазіцыя, прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна. 19.30 — «У нядзелю рана зелле збірала». Спектакль Чарнігаўскага музычна-драматычнага тэатра імя Т. Р. Шаўчэнкі.

Міністэрства культуры БССР глыбока смуткуе з прычыны смерці заслужанага артыста БССР Окалава В. С. і выказвае сардэчнае спачуванне сям'і нябожчыка і калектыву Беларускага тэатра юнага гледача.

Беларускае тэатральнае аб'яднанне глыбока смуткуе з прычыны смерці заслужанага артыста БССР Окалава Вацлава Сцяпанавіча і выказвае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

Дырэкцыя, партыйная, камсамольская і прафсаюзная арганізацыі Беларускага Рэспубліканскага тэатра юнага гледача з глыбокім жалем паведамляюць аб заўчаснай смерці заслужанага артыста рэспублікі Вацлава Сцяпанавіча Окалава і выказваюць спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.
Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, А. С. ГРАЧАНІКАЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўторак і пятніцу.

НАШ АДРАС І ТЭЛЕФОНЫ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара — 3-44-04, аддзела літаратуры — 3-21-53, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 3-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 3-24-62, аддзела публіцыстыкі — 3-22-04, аддзела культуры — 3-22-04, аддзела інфармацыі — 3-44-04, выдавецтва — 6-25-19, бухгалтэрыі — 6-25-87.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

Індэкс 63856. Друкарня выдавецтва «Звязда». АТ 17193